

486684

Universul Literar

Anul XLV Nr. 13

24 Martie 1929

5 Lei

THEODOR ȘERBĂNESCU

C t i t o r i i

THEODOR SERBĂNESCU (1859—1901)

de N. PETRAȘCU

Liră c'o singură coardă, acordată sus ca să răsune pătrunzător și dulce. — Theodor Șerbănescu n'a cântat aproape decât dragostea și mai cu seamă regretul, „dorul“ de dragoste. Dar cântecul său unic, poate tocmai din pricina specializării lui, a pătruns adâncurile sufletești ale contemporanilor săi și ne încântă încă și astăzi.

Puterea aceasta a poeziei sale vine desigur din pasiunea profundă și oarecum feminină cu care a iubit el.

Pentru Șerbănescu, iubirea era ceva sfânt, un înalt sacerdoțiu al omului pe pământ, un martiriu sublim, prin care credea el că se ispășesc păcatele cuiva: „Iertat să fie cel ce atâta a iubit“! Această vrajă magică l-a ținut fermecat toată viața cât a cântat ca poet. Inima lui a fost, ca la vârsta de 20 de ani, totdeauna roabă acestei patimi care l-a fericit turmentându-l, l-a îndurerat ridicându-l la cer, l-a făcut să amestece plânsul cu dragostea: „Tândr, lacrima-i amor“...

Ca urmare a acestui superlativ de a iubi, ființa iubită de el e o făptură unică în alcătuirea lumii, o frumusețe ce încheagă apele, e „Dumnezeu“ lui, pentru care sufletu-i, ca o candelă pururea aprinsă, își arde viața, se consumă întreg până la ultima picătură: „Și în ultima-mi suflare, Murmura-voi te iubesc... Te iubesc în astă lume. Cu delir, cu dor amar, Cu simțirj fără de nume, Cu dureri fără hotar“... Căci Ea e: „Jună ca o primăvară, Dulce ca un cânt duios, Albă ca o lăcrămioară; Poetică, visătoare; Blondă ca un spic de grâu; Amoroasă ca o lună; Fantastică, nebună, Ca un fluturaș prin flori; Copil, inger și femee; Floare, stea, Parfum, flacără, scântee, Fericire, — amor sunt Ea“. Mai mult — pentru un sărutat al ei, „s'a prefăcut odată luna în soare“...

Și, în afară de versurile lui frumoase și calde, câte alte dovezi de dragoste covârșitoare nu-i aduce el, ei? Cea mai mare parte din tinerețea sa — a omului cult și fin, iubitor de lume și de un mediu înalt, — o hărăzește orașelu-lui în care trăia ea, modestului Tecuci, — locul lui natal, — unde nu putea afla nimic din ceea ce aspira sufletul lui. Iar când, ca militar, era nevoit să părăsească acea localitate, având garnizon-

na în altă parte, făcea tot ce putea, ca zilele de sărbători și de concediu să le petreacă acasă, lângă dânsa. Odată a trebuit să traducă în versuri, într'o singură noapte, „Noaptea de Octombrie“ a lui Musset — peste trei sute de versuri — pe care i-o cerea în schimbul unei permisiuni de câteva zile, colonelul regimentului său, un iubitor de poezia lui Musset. Pentru ea, într'o zi și-a dat demisia din armată și tot chipul ei îl trudea continuu chiar în zilele cele mai mari ale vieții lui, când, reintrat în oștire și dus pe câmpul de luptă în războiul independenței, închidea ochii la ceea ce vedea în jurul lui ca să-i trimiță: „Senin și soare de pe nstrăinat pământ“.

Inflăcărare de poet! /

Acum pentru a înțelege ușurința cu care poezii alunecă din lumea realității în lumea închipuirii, poate că nu-i de prisos a spune că împrejurările vieții ne-au făcut să cunoaștem noi înșine în copilărie și să vedem de câteva ori — în căsuța modestă de lângă casa protopopului, în căsuța aceea „Incinsă cu trandafiri și albastre lobelii“ — pe acel prim și îndelung idol al poetului — văduva d-nă Vucetici — care pe atunci, e adevărat, era într'o vârstă înaintată. Totuși înminunați de primele versuri ale lui Șerbănescu, scrise prin 1868, când ea nu era încă văduvă, îi căutam acum în trăsăturile și liniile corpului, frumusețile pe care le cântase poetul și pe care le găseam cu greu, afară doar de ochii cei albaștri, prin care „El a înțeles pentru ce Dumnezeu a făcut cerul albastru“, ochii care l-au făcut credincios, „l-au legat de cer“... În schimb, în modestia ei și în simplitatea vorbelor ei, străbătea o adevărată adorație pentru poet — de altfel ea la mai toate femeile ce l-au iubit sau cunoscut și care creștea ființa aceea dintr'o dată, de părea alta de cum o vedeam.

Își închipue cineva lesne ce a trebuit să fie pentru un pătimaș amoros de talia lui, despărțirea definitivă de el a ființei iubite. Gradul său de suferință l-a scos din fire în primul moment, transformându-l într'un răsvrătit împotriva orânduirii lucrurilor, împotriva celui presupus de dânsul, că l-ar fi ursit la o așa pierdere, împotriva lui Dumnezeu,

făcându-l să strige în mult citatele versuri, „Aș lua pământu'n mână, Să sârli în Dumnezeu“...

Omul blând și delicat care n'ar fi făcut rău unei insecte, eși atunci din chilibrul firei sale cumpătate, ba poartă chiar din marginile poeziei, cu strigătul acela disperat și atât de neașteptat.

Dar acesta n'a fost decât un singur moment. În curând seninul poetic își lua locul în sufletul lui și nu va face deacum decât să-și cânte amintirile, sau mai drept „dorul“ de ea.

Așa, în popularele versuri, cânta delă un capăt la altul al țării:

*De când ea s'a dus departe,
Fericirea mea s'a dus,
Dorul pasăre de noapte
Pe-a mea inimă s'a pus...*

Așa, în tot atât de răspândita zică: „Unde ești, unde ești?“:

*În zadar în largă lume
Caut să te mai găsesc,
Tu l-al cărui dulce nume
Și azi, încă 'ngălbenezc...*

Așa încă, în frumoasele versuri:

*Adânc visând, eu stau pe mal,
Pe malul 'nalt și verde,
Dar ochiul meu plutind pe val,
Tot luna din cer vede.*

*De tine-acum sunt depărtat
Prin nouă mări de urd,
Dar dacă 'n sufletul meu cat
Văd tot a ta figură!*

*Și-a fost un timp când, tu și eu
Un dor aveam pe lume;
Când luminai la glasul meu
Și eu la al tău nume;*

*Când sufletu-ți senin credea
Ca'n Dumnezeu în mine;
Când Dumnezeu inima mea
N'avea decât pe tine...*

Tot astfel în multe, foarte multe poeziile lui.

Neputând s'o mai vază o plâsmuire închipuirea-i și o plâsmuire din frumusețile și armoniile naturei:

In orizonturi fără fund
Unu liber drum privirii,
și nevăzându-te m'afund
In lumea nchipuirii.

Scaici eu insumi Dumnezeu
Din doruri arzătoare,
Din razele de curcubeu
Din mirosul de floare;

Din tainele care n'tr'amurg
Dau freacă p'ădurei,
Din armoniile ce curg
Prin rîncele naturii;

Te plâsmuesc din nou cum ești.
Când ești tu lângă mine,
Cu-aceleași doruri femeiești
Ce m'au legat de tine!..

În afară de dragoste, pe o coardă mai
surdină, el cântă de câteva ori și
prietenia, pe care o compară cu o „bară
plutind lin pe o mare blândă, față
de dragoste care e o „barcă sbuciu-
nată pe marea furioasă“. Dar și
în versurile acestea prietenești, el gă-
sește prilej — păcatul specialiștilor —
să amesteca iar dragostea. Astfel,
în răspuns amicului meu Ollănescu —
prieten vechiu și bun ca vinul vechiu
și bun — care, mai tânăr cu 10 ani,
mă consulta pe Șerbănescu ca pe o autori-
tate în materie, să aflu de la el: care
sunt mai frumoși, ochi negri ori
albaștri? Șerbănescu mi răspundea dăn-
du-mi consultația în scris:

Cei mai dulci, cei mai frumoși,
Cei mai sinceri, mai duioși
Ochi pe lume, sunt acei
Ce-ti plac ție, pentru tine;
Pentru mine, ochii Ei!..

Pentru tine: cei de foc, pentru mine:
de-azur.

Și altădată, scriind *Dela țară*, altui
prieten, căruia destăinuindu-și viața-i de
aici se ascultă pe malul apei cum sus-
pina valul și unda, „aj naturii dulci
și cum cântă privighetoarea, i se
pare că aude în notele acestui „Truba-
ș aripat“, poveștile Ilenelor Cosinze-
ni și Feșilor-Frumoși care se luptau cu
șerpii și balaurii pentru... fetele ce le
beau..

Rare ori și probabil numai în puți-
le și tristele lui momente de inde-
pendență a inimii, când se afla la câte o
cruce de drum, atunci mîntea lui,
masă și ea stăpână, găsea ocazie să
profezeze.

Astfel, în versurile: *Ce-i astă lume?*

Toată viața e-un chin pe cruce,
Tot muritorul un răstignit;
Toți au o soră: speranța dulce;
Toți au un dușman: dorul cumplit.

Dorul, luat aici în înțeles mai larg de
pătrunere spre ideal.

Orizontul poetic al lui Șerbă-
nescu. El nu e un orizont prea larg.
Pe el scânteiază adesea ori lică-
rește de lumini ce străbat în tănuitele
cămări sufletești, adică acolo,
unde nu pătrunde decât scânteia talen-
tului.

Forma ei formală, poezia lui e, în
de toate, muzicală. De aceea ea a
fost mai mult decât altele știută pe din-
tă, primul cuvânt al versului adu-

când pe al doilea, cum primele note ale
unei melodii aduc pe cele ce urmează;
de aceea încă circulația unora din ver-
surile lui a fost foarte mare.

Dar Șerbănescu, începând a scrie ver-
suri înainte de 1860, — când limba lite-
rară era în formație și instrumentul
versificator încă imperfect are unele gre-
șeli de gramatică și versificare.

Dacă colecția poeziilor sale ar fi fost
culeasă de el, multe din aceste greșeli
ar fi dispărut. Astăzi s'ar putea face din
ele un mic volum de „poezii alese“, care
ar fi o continuare mângăere pentru su-
fletele simțitoare și iubitoare de frumos
și i-ar ținea deapaururi numele în lu-
mină.

Ca om, Șerbănescu a fost firește un
sentimental, cu aceeași nuanță feme-
nină în predilecțiile și simpatia lui;
o fire contemplativă, ademenită de acel
aparent „dolce farniente“ al poezilor,
în care „stătea de vorbă cu firile de
iarbă“: un caracter cavaleresc; o inteli-
gență vie, pasionată de literatură și de
discuții; un suflet blând în intimitate
și compătimitor la suferințele altora, de-
licat și plin de atenții pentru femei, și
respirând, cu toate gesturile și vorbele
lui, într-o atmosferă împregnată de ideal,
care făcea să se simtă că și omul trăia
în înălțimile poetului.

N. PETRAȘCU

NOTE BIOGRAFICE

Theodor Șerbănescu s'a născut la Te-
cuci, în 29 Decembrie 1859. Studiile licea-
le le-a făcut la Academie Mihăileană din
Iași. Apoi, la vârsta de 15 ani, a intrat
în școala militară din Iași, unde eși în-
tăiu la clasificare cu gradul de sublo-
cotenent de geniu. Încă de copil, el dădu
dovada unei inteligențe deosebite, fiind
în toate clasele cel dintâi. În 1869, având
gradul de căpitan, a demisionat din ar-
mată, unde a reintrat ca maior, în 1877,
cu prilejul războiului pentru independen-
ță. A făcut campania contra Turcilor,
pe lângă marea stat major. În 1881 a
fost înaintat locotenent-colonel și numit
șef de regiment la Brăila, apoi coman-
dant de brigadă la Buzău, unde după pu-
țin timp părăsi oștirea și se retrase în
viața de familie, petrecându-și timpul
parte la Brăila, parte la moșia sa din
districtul Covurlui.

Și-a publicat poeziile în *Convorbiri Li-
terare* și alte reviste, a fost ales membru
corespondent al Academiei Române, și în
5 Iulie 1901 a încetat din viață.

Despre revoluția lui Horia într'o „Cronică scandalosă“ din 1788

Memorabila revoluție, începută în Oc-
tombrie 1784 de către Gheorghe Crișan,
în biserica din Mesteacăn, și care avea
să cuprindă în scurtă vreme întreg Ar-
dealul, scaldându-l în sânge nevinovat,
a avut răsunet în toată Europa.

Cruzimile săvârșite de răsculații ro-
mâni asupra unguirilor nobili au fost

întrecute cu prisosință de aceștia din
urmă. Amintim raportul din anul înă-
bușirii revoluției, 1785, a lui Mih. Bruc-
kenthal în care cifrele vorbesc mai bine
ca orice: revoluția ucisese 112 nobili un-
guri de pe urma cărora rămăsese 38 vă-
duve și 77 orfani; dintre români pierise-
ră 349 și rămăseseră 243 văduve și 580
orfani.

Ungurii știură și atunci — ca și acum
— să denatureze adevărul și să umple
lumea de știri favorabile lor.

Trei ani după sfârșitul revoluției
lui Horia, Cloșca și Crișan, apare la Pa-
ris o lucrare anonimă — a fostului că-
lugăr benedictin, Guillaume Imbert —
intitulată „după moda vremii: „*Cronica
Scandalosă*“.

Restul titlului ne edifică asupra celor
ce avea să cuprindă cele patru volume,
în 8°: *Memorii spre a servi la istoria
generațiunii prezente, conținând anec-
dotele secrete și piesele jugative cele mai
picante cari au ocupat societățile în ul-
timii ani*“. Paris. Într'un colț de unde
se vede totul. 1788.

Iată ce găsim în al doilea volum al a-
cestei cărți, despre revoluția lui Horia:

„Insurecțiunea câtorva țărani transil-
văneni și a Valahilor stabiliți în acea-
stă parte a Ungariei, către sfârșitul ace-
lui-aș an (1784) a avut urmări îngrozito-
toare. Acești nenorociți exasperați de a-
supririle ce le exercitau asupra lor no-
bilitii proprietari, s'au datat la excesele
cele mai atroce. Aceste excese au dege-
nerat în revoluția cea mai criminală și
nu a rămas nelegiuri la care nemulțu-
mirile lor să nu fi servit de pretexte.

Răsculații, conduși la început de un
conte de *Salins* și în urmă de către un
țăran numit *Horiak*, au întrebunțat toa-
te ororile unei uri internele împotriva
proprietarilor de pământ, care le că-
deau în mâini, precum și împotriva te-
meilor și copiilor acestora. Ei au fript
în frigare pe un nobil după ce l'au îm-
pănat. Pe altul, l'au legat gol de un brad
vechiu, au dat foc vârtului bradului ast-
fel că, reșina căzând picătură pe pică-
tură, aprinsă, peste acest nenorocit, el a
murit în cele mai groaznice chinuri.
Trupele imperiale trimise în urmărirea
acestor bandiți i-au bătut în toate oca-
ziunile; ei fugeau în munți, se ascun-
deau în păduri de nepătruns și năvă-
leau în urmă, din nou, în sate, în alte
provincii. Torturile ca și ofertele de ier-
tare nu au putut multă vreme să-i în-
duplece la potolire. Unul dintre conducă-
torii lor a spus într'o zi, în cursul unei
convorbiri cu un ofițer al Impăratului,
că ei nu vor lăsa armele din mâini și
că nu vor înceta să se servească de ele
așa cum au făcut până acum, de cât
atunci când vor fi egali cu nobilitii și
când hunurile acestora vor fi împărțite
cu mai multă dreptate între supușii a-
ceiui-aș Suveran. Dacă nu, a adăugat el,
noi suntem hotărâți să întemeem un nou
regat. Se zice că ei se și ocupau cu exe-
cutarea acestui plan: căci *Horiak* se
numea Regele Daciei“.

Este probabil că autorul acestei cro-
nici scandalosă s'a servit de vreuna din
multele scrieri contemporane ale istori-
cilor unguri, care au prezentat formiba-
bila trezire a conștiinței românești asu-
prite de la 1785 în lumina urei lor ex-
plicitabile. Altfel, fostul benedictin ar fi
servit cititorilor săi, cel puțin pentru
partea lor senzațională și „scandalosă“
îngrozitoarele chinuri la care au fost
supuși capii mișcării și familiile lor
după potolirea și înăbușirea în sânge a
revoluției.

A. POMESCU

P O E Z I E

VICTOR EFTIMIU

COLINDA VÂNTULUI

Colindă, colindă
Vântule, colindă
Din horn până'n tindă
Cu mersul istet
Cu aripi de 'nghet
Și spune-mi povești
De pe unde ești
Din țări argintii
De pe unde vii.

Zumzet de albine
Horă de suspine
Nevăzut balaur
Cu muget de taur
Plâns de pițigoi
Scrâșnet de strigoi
Or suflare slabă
Cum moare o babă
Or strănut de smeu
De leu paraleu,
Sbor de buzdușane
In mâini nădrăvane
Svârlite să urle
Cu capul de turle.

Grivete băiet
Spune-mi pe 'ndelete
Basmă 'nfricoșate

Din țări îngetate
Cu munți călători
In verzile zori,
Aprinse orașe
Prunci striviți în fașe
Și subt sânge 'n rouă
Ne mai spune nouă
De-o lumină nouă.

Uite primăvara!
Adu glas din țara
Unde s'a născut
Regele temut,
De toți împărații,
De toți vinovații
Regele-așteptat
De nevinovat!

II

De mult, de mâine și de ieri
In muguri, nouri și isvoare
Sânt eu, — aceiași sărbătoare
Cu miile de primăveri,
Cu toate primăverile,
Cu toate Invierile,
Cu toate bucuriile

Când sosesc Floriile,
Cu serile când Deniile
Iși limpezesc vedeniile,
In aurul de seară
In flacăre de ceară,
Când catapetesmele
Le cuprind miresmele
Fumului sfințit,
Când în asfințit
De tragică Vineri,
Archangelii tineri
Cu aripi cernite —
Fulgere mocnite —
Trec în vâlvătaie
Și din trâmbiți taie
Marile tăceri,
Marile dureri,

Nourii de tuci
Pe cele trei cruci
Și desfac perdele
Să se vadă stele
Și 'n cerul senin
Cel ce înviază
'nmiită rază —
Lumină de crin
In veci să se vadă!

CATARINA ANDREIEVNA BEKETOVA

IUBIREA DE DEMULT

A, nu-ți primesc dojana că nu mai pot uita,
Că din trecuta-mi viață nimic n'a mai rămas,
Când vraja-i mă sugrumă la fiecare pas,
Când dragă-mi e iubirea ce-a fost pe vremea ta!

Eu nu-mi încânt durerea și nu port nici-o vină.
In sufletu-mi de-acuma vre-o rană nu s'ascunde.
Și de-am simțit vre-un farmec, azi nu privesc nici unde
S'a dus, nici dacă poate mai scânteie'n lumină...

Hu, o iubire nouă de-apururi mi-e departe.
Hu voi simți săgeata pornirilor deșarte,
Căci urme nu mai lasă iubire'n pieptul meu.

Și totuși, când va trece vre-odată'n sbor pripit,
Va reaprinde sermul ce doarme-adânc și greu,
Și va reda viața iubirii ce-a murit.

ROMANȚĂ

Tu creștea în adâncul inimei mele,
cu eleganța unei ramurele
care va rodi al dragostei fior.
Și-am tresărit de bucuria așteptărilor.

Te-am încălzit la jarul inimii!
Te-am răcorit cu roua lacrimi!
Te-am mângâiat în șoapta dorului,
îngenunchind stăpânitorului,
să-mi facă parte de căldura sufletului tău.
Și te priveam asemenea cu norocul meu!

Dar într-o zi, căzu din ochii tăi o floare,
C' un strop de moarte în al ei parfum.
Eu te iubesc oricum!...
Dar tot mai mult de atunci inima mă doare

BĂTRĂNETE

(INSEMĂRI)

de I. AGĂRBICEANU

Nu mai fusesem de mulți ani acasă. Abia sosit, după ce strănsei mâna rușinilor, care mă așteptau în casa lui Marie și mă priveau în tăcere, din ochii răniți de bătrânețe, — și după ce mureau din mâncare, — am eșit, neliniștit, în ogradă.

Mă uitai prin curte, cercetai prin unghiurile șopronului, prin cotete, după grădina de lemne, trecui în grădina șurii, cu ochii în partu. Dar nu aflam ceea ce căutam, și-mi păru deodată că nu sunt în casă, — senzație ce o avui și când desigur mă întai porțile.

În simțeam sufletul trist și, de sub ușa bătrân, din grădină, unde mă opriseam să priveam în neștire, nemai găsimd în oțintă privirilor mele.

— Știu eu ce cauți dumneata acum, bătrână Vasilie, auzii la spatele meu glasul rudeniei mele, al lui Ilarie. „Dar ce cauți, nu vei mai afla!“

— A murit?

— De patru ani!

— M-am gândit eu de când am intrat în curte și n'am auzit'o lătrând de nicăieri. Dar tot mă mângâiam cu nădejdea că bătrână cum e, va zăcări prin vr'un răstănit dosit.

— Bine e dosită bine, acum odată, bătrână Vasilie. De patru ani s'a izbăvit! Într-un rând grădini, sub salcie, am îngropat Sireca Diana! Nici mușoroiul nu se mai cunoaște. A patra oară de când crește cucuta.

„Bun și credincios câine“, zice eu, zăvălind de ea.

Și-mi adusei aminte cu înduioșare că m'am primit înaintea cu zece ani, când m'atrecui mai în urmă prin meleagurile noastre. Era bătrână și atunci și vedea că-mă privea greu, se împletecea mergând, și-mi ajunsesse o batjocură. Era în casa și plină de petece mari de piele ce-mă privea și când altcineva ar fi purtat-o, și-mi a fost despuțată de pe ființa vie. Mă cunoșcut, totuși, — nu mai știu prin ce din simțuri, dar cred că tot după ce-mi să țărât, schelălăind încet, spre mine.

— Răgăbă nu mai poate fi, bădiță Vasilie, că nu mai era de nici un folos, rudenenia mea. Nu se mai putea să-mi dădă din culcuș, nu mai putea nici măcar să-mi în vremea din urmă. Numai cu apă și cu vin să ținu sufletul în oase câteva săptămâni. Bine că scăpat de canon, că, după ce-mi spus, bătrânețea prea mare e o povară și pentru om și pentru stăruie. Dela o vreme ani-s osteneală și se vede, cum zice Scriptura.

— Într-o vreme, nu știu cum, a pustiu că-mi veni aci, — zisei eu, — par'că n'as fi tot acasă, ori că nu-s eu întreg cel ce-mi venit.

— Dumneata! Dar ce să spunem noi de am trăit mereu cu ea alături! Într-o vreme de zile am simțit pustiu, după ce-mi venisem, deși, de vreme îndelungă, nu mai putea lătra. Ajunsesse ca un câine înșuflețit, aruncat într'un unghi, și totuși, nu eram liniștit, până ce-mi vedeam în fiecare zi și o îmbămbămbă. Trebuia să știu că era aci! E vorba de poveste ca și a omului, bădiță

Șezurăm amândoi pe țelina cu iarbă rară, sub nucul cel bătrân. Mirosul tare al frunzelor îmi deștepta amintiri vechi, și sufletul mi se îngreuna de tristețe.

— E aceeași poveste ca și a omului, bădiță Vasilie. De câteori nu rugăm moartea moșnegilor de după cuptor: să scăpăm noi, să se slobozească și ei. Și, după ce moartea i-a adunat, după ce nu ne mai împiedicăm de ei, nici nu mai purtăm grija să le dăm o sorbitură, — ce pustiu ne umple sufletul! Și adeseori cât n'am da, să-i știm iar după cuptor, nu pentrucă ne-ar putea fi de vr'un folos, ci pentrucă să ne simțim noi acasă. Ai dreptate dumneata, bădiță Vasilie! De câteori trece pragul o ființă care a trăit vreme îndelungată pe lângă noi, nu ne mai simțim acasă multă vreme. Pe semne fiindcă duc ceva și din noi cu ele în groapă. Iată pentru ce cred eu că ajung bătrâni așa de singuri pe pământ: fiecare ființă cu care a trăit împreună, duce, când apune în mormânt, ceva din ei înșiși. În jurul lor, de lângă ei, azi moare unul, mâine altul, și ei rămân, rând pe rând, tot mai puștii, cu moartea fiecărui cunoscut. N'ai băgat nimic de seamă la rudenile dumitale?

— Ce să bag de seamă?

— Bieții oameni! Cum te întâmpină tot mai înșușii, tot mai potoliți, cu cât trec anii. Iată, îmi aduc aminte că înaintea cu zece ani, când ne-ai cercetat mai pe urmă, făcuseră încă țărăboi: femeile plângeau, bărbații te întrebau, cu glas înalt, o mulțime de lucruri. Aduseseră și băntură și, poate-ți mai aduci aminte, vărul Dinu se îmbătase leucă, și ținea morții să-ți cânte „Tricolorul“. Ei, și i-ai văzut acum cât sunt cu toții de potoliți? Parcă nici nu se bucură că ai venit. Dar' să nu crezi, bădițul meu! Toți ne bucurăm, numai cât nu mai are ce să răsune în noi!

— Ei, comedie, ce stai acum și tu să vorbești! Parcă ți-e dat să tâlcuești toate lucrurile din lume, atâta te mai frământă cu gândul! Cum să mă primească? Bine m'au primit, și-s bucuros că i-am văzut, bucuros că-i voi putea întâlni zilele cât vou rămânea aici.

Rubedenia mea clătină din cap că nu-i de-o părere cu mine, își duse mâna la frunte, și-o netezi și zise:

— Zădarnic ne-am ascunde neputințele că nu putem, bădiță Vasilie. Nici bucuria dumitale la sosire, n'a mai fost ca altădată. Nici dumneata, nici noi, nu suntem de vină: cântă tot mai puține lucruri în noi. Vine o vreme când ne uscăm pe dinăuntru. Nu știu cum se face: se îngroașe prea tare coardele care răsună în noi în anii tineretii și ai bărbăției, la orice gând, la orice vorbă, în fața unei priveliști, — ori că ne puștii de dinăuntru din pricina pe care am spus-o: ne-am îngropat, pe rând, pe toți pe cari i-am cunoscut și am trăit împreună. Mă gândesc uneori, bădiță Vasilie, că toate acestea sunt anume rânduite și lăsate de Dumnezeu, pentrucă să ne fie trecerea din lume mai ușoară. Dar iarăși îmi spun că așa pat și dobitoacele, și ele nu se tem de moarte, că nu știu, cum știm noi, ce-i despărțirea sufletului de trup.

Sau crezi dumneata că au și ele suflet ca și noi și știu că vor muri?

— Și știam felul lui Ilarie, și altădată îl ascultam bucuros când îl vedeam cum se frământă și cum caută după adevăr. Dar acum eram îngreunat de amintiri și de gânduri, poate chiar de bătrânețea care mi se arată acum mai destușit.

— Las' întrebările acestea, Ilarie, — i-am zis, — pentru ce-ți mai chină muntea cu ele? La creangă verde știi bine că nu poți ajunge.

— Bucuros le-aș lăsa uneori, bădiță, dar nu mă lasă ele. Cu cât încerci să le alungi, năvălesc tot mai multe. Dar, uneori, deștept să-ți spun, îmi plac! Nici odată nu simt mai adânc că mă deosebesc de iarba câmpului și de dobitoac, decât pierzându-mă în astfel de gânduri și întrebări. Și apoi, mai este ceva: vine vremea când nici gândul nu mai mișcă, cum nu mai tremură simțirea. Încă nu-s așa de bătrân să nu mai încerc a înțelege câte ceva din lumea asta și ea și bună, și întunecată și luminoasă. Dar voiu fi odată! N'ai văzut dumneata pe rudele noastre cum te priveau? Nici umbră de gând nu le mai flutură în ochi!.. Dar bine că mi-am adus aminte de ele! Scoală-te bădițul meu, să mergem în casă. Ne așteaptă. Parcă îi văd cum șed cu toții pe lavite și moțae. Am eu puse deoparte două sticle cu rachiu. Așa o să-i mai înviorăm puțin. Pentru dumneata o să fie o dovadă mai mult de ceea ce ți-am spus eu. Să-i vezi, gustând din rachiu, cum vor începe să vorbească în limba copiilor. Parcă au uitat ce-i în lumea asta, și spun și îndrugă la prostii, de rămâi crucit! Dar' să nu râdem de ei, bădiță Vasilie! Ei sunt oameni cari au trecut c'un picior pragul veciniei. Se pregătesc de drum. Și cum nime nu știe cum a venit în lume, se vede că așa este scris: să nu știe nici cum se duce. Poate atâta e tot: aluneci, și cine știe unde te trezești?

— Ne ridicarăm în silă de pe iarba rară. Așa mă țineam pe urma rubedeniei mele, care-și ageri îndată pasul. Se grăbia la rudenile lăsate singure, sau își dovedea sieși că nu era încă bătrân?

M O Ș S A N D U

de AL. VAITOIANU

În lungul colmicului, grăbiau boerii, adunându-se spre capăt de poiană. Unii, mai de vreme sosiți, se și așezaseră în jurul focului strașnic, pe scăușele lor cu trei picioare, și și încălzeau mânele la dogoarea fiacării ce pălpăia învietoare. Bătaea fusese frumoasă și împușcături de duduișe codrul. Deoparte, doi lupi țapeni și cu dinții rânjind, cum îi fulgerase moartea, picurau pe nări, stropi de sânge negru pe zăpada albă. Lângă ei, trântite grămadă, vreo duzină de vulpi roșii ca și jarul ce scântăia colo, trei țapi și un molcom de iepuri grași și dolofani ca de miez de iarnă.

Și mai veneau încă.

Conu Matei, vânător ahotnic, zorea și el pe colnic, vorovind aprins nevoe mare. La fiecare zece pași se oprea locului, chip să mărească, osebit, **isplicăția**, că era, pe semne, vorba de ceva de seamă, dar, de lături și din spate, numai decât alții îl împingeau zorindu-l:

— Hai, hai, Coane Matei, cașteaptă sarmalele.

— Săi să-ți spun...

— Să... sarmalele, sarmalele...

Și când se întorcea spre cei din dreapta, îl împingeau cei din stânga și când îl săbeau cei de lături, îl înghesuiau cei din spate.

Mare la trup și răsufliând inecăcios, ca un cal aprins, dar altfel vioiu și ducând la trudă, Conu Matei era dus pe sus. Se opintea omul să lămurească cum a săgetat porcul, cum l-a **chîtit**, cum a tras...

— Și cum s'a dus Coane Matei. Ți-a fost mîlă de el. De asta a trecut el pe la dumneata, că te știa om milos.

— Nu te obrăznicii țâncule. Ce știi tu? Stai să-ți isplie.

Și iar se proptea locului și ceilalți, într'un glas, iar:

— Sarmalele, sarmalele!

Întârziții, care cum soseau, își desfăceau scăușele, și le înfigeau în zăpada groasă și se grămădeau în jurul focului, la marginea căruia, într'un chiup urias de pământ ars, fierbeau niște sarmale vânătoarești, deși treceau oamenii, a poftă mare, limbile peste promoroaca ce îi atârna în țurțuri groși din mustățile înghetate.

La vederea sarmalelor, și de aburul lor pofțicos, Conu Matei uită oleacă de isplicăție și se grămădi și el printre ceilalți. De gros ce era, abia încăpea, dar mai trage-te tu un pic, mai împinge-te tu că n'oi fi infipt pământului, mai așa, că vorbea el multe, dar li era drag băeștor, îi făcură loc. Era, să chiamă, stărostele vânătorilor, bun de snoave, măcar că muncinos strașnic.

Acum, roată împrejur, Conu Matei cu șezutul, să ierțați, pe zăpadă, că nu se găsea scăușe peotriva Dumisale, nici să rabde atâta greutate și nici grijă de vreo răceală, ceva, că deatâta slănină pe unde să mai treacă, stau cu toții și li lăcrămau ochii la chiupul din lăuntrul căruia, ca un susur molcom, s'auzea clocotind înăbușit, cocoloașele de purel hăcut în două cu boabe de orez și înfășurate în foi grase de curechiu învrat:

Clu-clu-clu-clu-clu-clu....

— Cântă, parcă, mă!

Iar când, din ceata de gonași, pe un șervet mare de pânză țărănească, doi

gligani pe măsură, răsturnară cătămîța mămaligoiu galben ca chihlimbarul și aburind un iz de mălaiu proaspăt, un i-ha de mulțumire răsufliă din găteli-jurile înghitând, de zor, în sec, ale vânătorilor înflămânziți.

— Asta-i mâncare împărătească, hoțări Conu Matei.

— Dar vinișoru, Coane Măteieș, să vezi mata! Acolci puterea.

— Undei țâncule, unde-i să-mi ung oleacă încheăturile.

Din străchini smălțuite frumos, cu linguri nouă de lemn, sorbeau boerii sarmalele în zeama lor fierbinte și din cămile de lut, trăgeau, dușcă după dușcă, vinul de **fetească** ruginie, deși simțeau arsura tocmai sub crucea pieptului.

„Ih! Da bunul mamă! Parcă-ți desface măruntaele!”

Și Conu Matei, lăsând strachina și înșfăcând câte o cană în fiecare mână, își petrecu brațele pe sub ale vecinilor, la dreapta și la stânga, cu cămile și ei la gură:

— Să trăiți măi tată măi! Când a fi mai rău să fie ca acuma.

— Amin Coane Matei.

Pupăcios, din fire, strașnic, Conu Matei îi prinse de după gât să-i sărute pe țânci și li frecă, pe rând, obrajii cu mustățile pe oală, năclăite de zeama grasă a sarmalelor în două cu scursura promoroacei ce se desgheta. Prinse limba acum și de chestia cu porcul uitând, pasă-mi-te, de tot, cu glas de pisalt răzușit începu a-i zice un stih din tinerete:

*Foaie verde Matostat
Când îi văd gatu spălat
Și mărgeanu rădărsat
Pe sfăruc țitei lăsat
Mă's băga la tinc-argat
Zina toată la cărat
Noaptea să te frâng în pat*

Boerii bătură, sgomotos, din palme, iar dintre gonași, un țopărlan cât o prăjină, chiui o dată a nuntă și svârliind cu căciula naltu cerului, complexată stihul lui Conu Matei:

*Ziva să-ți spăl vasele
Noaptea să-ți mouu oasele*

Într'un glas și pe potriva țopărlanului, gloata repeli strofa, cât, de-atâta larmă, clocoți poiana, spre marea supărare a lui Pricochi păduraru, cel de știe sama vânătorului, precum că, de mult **huel**, trage codru departe și sparie **jd-vina**

Scurt, însă, amuțiră toți. Departe tare, undeva în inima codrului, răsunase o împușcătură. Urechile vânătorilor ciuliră. Un gonaș mai bătrân, grăi din grămadă:

„Aista-i moș Sandu!”

Acuma băgară ceia de seamă că, dintre ei, lipsea cel mai interesant tip al pușcașilor. Fdecul, crescut la poala codrului și odată cu codrul bătrân. De el nu se lipseau boerii, Vodă să fi fost.

„Să-ți lpat pi ripi săi ații calea gierului. Ehu!”

Și gonașul făcu, din palme, pâlnie împrejurul gurei și chiui odată vânător-reste:

„Uuu! Nea Sandu măăă!”

Câteva clipe de liniște adâncă. Apoi, ca din depărtare mare, nedeslușit, se auzi: „Bu-bu-bu-buu-buu...”

Boerii nu pricepură nimic, dar chinise, repezi iar:

„Undeeee...”

Și iarăși, de departe, hăt departe un răstimp, se auzi glasul nede:

„Bu-bu-bu-buu-buu...”

Li la fântâna lui Bursan, grăișul și, scurt, țistui a ascultare din adâncimi, se auzea, ca bubu Armindenii, bubuhvind chemarea:

„Trebea deprinsă a omului codru, pricepu înțelesul și omul vă, se opintă să-i plesnească boje:

„Vineee...”

Iar în liniștea incremenită a hului ngehetat, chiotul, ca dintrun năprasnic, hohoti prelung, umplăniile, răscolind hățășurile și topii în neapătunsul adânc al codrului suflarea unei vijelii ce se stinge pătare.

— Ce zice mă?

— Porcu. Forcu cel di-o tras Matei.

Conu Matei sări ars:

— Poi că eu l'am pălit doară.

— Diec! Di la mătali și ducă nătos, vra'szici, de i-o tăiet cărare Sandu. Dia! Nu scapă iel di moș

Conu Matei ciudos și ceilalți boeri că n'a scăpat porcu, mai traseră un rând de sarmale din chiupul fund și și umplură, la dungă, că vin.

— Moș Sandu trăiască!

— A hi, d'apoi vezi că eu l'am iacășă să se facă.

Și Conu Matei îndoi strâns degetele răfător de la mâna dreaptă. Adevăcine minte.

Dintre gonași, patru, mai voioși, se îndurară în codru pe urma lui Matei, iar băeștor, de bucuria porcului nărit să-l întarte pe Conu Matei.

Lui Conu Matei nu-i pierise răcoarea nici setea: mesteca de foc și cană după cană, despre porc, lasă întorc pe dânsul țâncii.

De-o probă, băeștor îl întrebă:

— Încotro ai tras Coane Matei dreapta ori la stânga? Ia acum, nu vidă porcu, și ni spu.

Conu Matei se uită la cela și hîndu-și răsul, fornăi pe nas:

— La dreapta mă. La mine vorba.

Și se bucura în sinea lui. I-a să pe țânci. De asta-i veni, numă cheful la loc.

Gerul era iute și obrajii se năvăle de arsura lui, dar vânătorii de cu duștele

„Asta ține la frig și știut, nici nu sue, nici la picioare nu c. Dacă-i sângele fierbinte, poate să și oul în găină, c'atunci îi chita tului”

În vatra focului, mereu înțelită gearătea busteni, se clădise un gârătec să prăiești un taur, iar de jurul boerilor, își treceau, la damigeana de săcărlică, meșcatoașele de slănină afumată și de mălai porpoliți în cenusa fierd.

Din grămadă Pricochi păduraru:

— Ieu zic și mergin, că noapți și mai avem, vra'szici, Alunului și Fondu Prisacii. Al Sandu a nimeri iel la Curți, c' di-o samă!”

Boerii se sculară și se gătiră decăt. Pe Conu Matei a trebuit să duce de subțiori, că, sub el, se

zăpada și i se lipiseră nădragii de pământ.

„Incețisor copii, incețisor, să nu mă clătinați că fierbe drojdia'n mine”.

Și aducându-și aminte de chestia cu porcu, porni legănându-se, pe coline, înapoi de cum venise, cu băeții împingându-l de la spate, iar el proptindu-se la fierare zece pași ca să *isplice*:

„Stăi bre, să-și arăt cum l'am pălit”.

Era întuneric mare când, sătui de vânat, rupți de umbriet și sgribiliți de frig, sosiră boeri la Curte. În sofragerie, unde gazda l'întinsese masă strașnică, îi așteptau paharele de vin fierț cu scorțoșoară. În soba de cărămidă cu stâlpii de olane, duduia focul și, de puterea gerului, trăgea s'o spargă. Cojoacele n'zhepute, prinseră a aburi și depe tălpile n'uite și groase ca degetul, pe pardoseala de brad gieluit, zăpada se topi într'o baltă mare din care se'nălțau aburii ca într'o bae. Acuma vorbeau toți odată și, mai presus de al celorlalți, răsună glasul lui Conu Matei precum ca să se facă dovada cu porcul.

Cu mustățile albe și aburind pe nări ca o mașină încinsă, intră Pricochi în sofragerie.

— Adus?

— Adus, da'i greutate mari. Am fost mânat o sanii.

— Ei?

— Drept subtoară ici.

Și Pricochi ridică brațul stâng în sus, arătând cu dreapta locul unde, între coastele porcului, intraseră plumbii lui moș Sandu.

Băeții, într'un glas:

— Apăi vezi Coane Matei?

— Ce să văd mă?

— Că la stânga'i pălit, nu la dreapta.

— Săcilor!

— Cum săci, Coane Matei? Dac'ai tras la dreapta, vra să zică porcu a trecut pe la dreapta dumitale și'n dreapta avei să'l păleşti.

— Ea'n stanga tâncilor. Porcu o săgetat la stânga și eu am tras după ce-o trecut linia, de m'am întors cu fața 'napoi ș'am venit cu dreapta la el și el cu stânga la mine. Pricepeți acuma?

— Asta'i șmecherie Coane Matei. Trebuie să spui.

— Dar întrebatu-m'ați?

Bucuros că i-a rămas pe tânci, Conu Matei trase o cană de vin fierț șiși trecu apăsat pumnii pe sub mustățile ude:

— Săci măi, săci. Ce știți voi?

Pricochi se rugă, însă, de iertare:

— Poi atunci plunghii lui moș Sandu undi's?

— Un'să fie. Ia într'o scoartă de copac.

— Dia! Nu se pominești. Nu dă moș Sandu pi-alături.

Și Pricochi scutură hotărît din cap ca de ceva pentru care vorbă nu'ncape.

Disnoavă prinseră băeții curaj și unul, mai înțelept, zise să meargă cu toți la fața locului, afară, să vadă rana cu ochii. Ce atăta vorbă?

Esiră buluc în curte și Conu Matei, de voe de nevoe, trebui să asiste la constatare.

Cât un bivoli. zăcea dihania trântită'n zăpadă și doi cu felinarele, luminau locul ranei.

Drept la subțioară, sub incheetura umărului stâng, trei găuri ca trei ochi de ciur, se vedeau lămurit. Pielea abia bulbucată în jurul găurilor și la fața acestora câte o boabă numai, de sânge închegat. Nici n'ai fi zis că pe acolo a răzbit moartea. Vre-o două șarle holbau celi la dihanie și trăgeau pe nări mirosul de sălbătăciune, dar tot la dis-

tanță și mârâind încet. Mai departe, în întuneric, o gloabă sforăria a spaimă.

Cu dreapta, Pricochi arăta rana:

„Aisti's poștii lui moș Sandu”.

Un bătrân scund, nervos, cu chipul uscat și lungueț ca de viezure, cu mustața țepoasă și tunsă ca o perie, cu ochii mici și sticlind în lumina nehotărîtă a felinarelor și cu acea incremenală în privire obișnuită țintașilor aleși, sta deoparte spre capul porcului, pufăind dintr'o lulea, în scobitura căreia, cu o mișcare de tic inconștient și regularitatea unui pendul, cu degetul cel mare al dreptei, tipărea mereu scrumul.

În picioare, tăcut și cu privirea împietrită, piticul în făptura lui firavă. Jos, fiara uriașă, incremenită de străfulgerarea morții. Inchipuire a legii neclintite de stăpânire absolută, eternă, a omului. Fiară și om, păreau împăcați acum. (Ceea în nemișcarea veșnică a somnului depe urmă. El, pironit de vedenia rece a unuia și aceluiaș destin nestrămutat.

Era moș Sandu.

Unul din grămadă întrebă:

— A cui's poștele moș Sandu?

Linistit și fără să clipească, moș Sandu răspunse:

— Mă! A cui să hii? A cui a tras.

— Apoi auzi c'o tras și Conu Matei.

— Dac'o tras și boieru, or hi a Dumisale.

— Poi atunci a Dumitale unde's?

— Un'să hie! Tot acolo. Am chitit și ieu, vra's'zică, undi-o chitit și Conu Matei, precum ca si nu stric mai mult chielea porcului.

Vânătorii hohotiră să se tăvălească. Conu Matei se făcu ros, adecă stacojiu că roș era el, iar moș Sandu nălță din umeri, par'car fi zis așa: m'dă, dacă mă'ntreabă! Eu ci's ginovat!

În sofragerie chefel era la toartă. Conu Matei prinseră iar limbă, că nu ține el la supărare, și croia niște minciuni de săltau potroacele în farfurii. Moș Sandu și el între boeri, că'l poțiseră și pe dânsul că doar el fusese țartorul vânatului pe ziua aceea și așa'l cinsteau boerii totdeauna pe moș Sandu. Dar el, obrazu! Nu s-amesteca.

Conu Matei potrivă una:

— Fu băeții, trii ț'am luat dintr'un foc. Iac'asa. Nu credeți, dar par'că ce știți voi?

— Credem, cum să nu, Coane Matei, credem. Dacă spui Dumneata. Trei vra să zică?

— Trii

— Ei cum ai făcut?

— Poi ioti cum. Stăm pe colnic la o tufă. Lipit. Cum fi a cătarea. Din dreapta, iaca vulpea, fâș, fâș, de-a curmezis. Din stânga, tot în copii, un vâțui, țo, țo. Eu ț'i-am așteptat pân'o ajuns la o palmă, bot la bot. Taman atunci, hop și lunu, din față. Drept între ei. Eu pac și trii la pământ. Odată.

— Mare minune Coane Matei! Auzi moș Sandu? Trei.

— M'dă! Dac'o vinit numai atăta!

Conu Matei nu băgă de seamă și porni să le toarne una după alta.

— Odată, măi băeții, eram la munte, la vânat, c'un prieten al meu. Strașnic vânător și el. Și cu noi, doi oameni din sat, să ni ducă vânatul și de-a mână-cării, vra's'zică. Și cum mergeam noi așa, ajungem la o răpă. Si ce să vezi? Peste răpă, se lăsase o cracă de corn, tare și uscată, dar nu mai groasă ca un brat de om voinic, iar de cracă, să te crucești, sta atârnat cu labele, cătă-

mita namila de urs. Pe semne dase să treacă dihania pe craca de corn și când s'o văzut la mijloc, l'o apucat ameteala și acuma sta spânzurat acolo și nici nu sufla. Ce ni-a venit mie, măi băeți, că ne-am așezat doi la un capăt și doi i-am mână la cela capăt, ș'odată hop de cracă drept în sus, cu urs cu tot. Ursu nici n'o clintit. Ș'am venit așa cu dânsul cum vii cu hărdăul la cramă, pe umere, pân'n sat de vale. Ș'acolo se țineau copiii și câinii după noi, dar ursul ca ariciul, îmbârligat pe cracă și mort. Numai cel încolțea câte-o javră ș'atunci: mor, mor, mor. Dar de cracă nu lăsa. Și l'am închis într'un șopru, de l'hrăneau oamenii cu verdețuri și cu țescovină de prune, de sămbăta jvina și toată ziua juca. Și, pe urmă, s'o mblânzit de tot șiși făceau joacă plozii cu el prin sat.

— Vorba'i, Coane Matei, cei de la cela capăt, cum o trecut ei răpa cu ursu'n spinare?

— Apoi că eu's acela măi! Am așezat, dintru'nțai, un trunchiu gros de brad, alături de cracă, de-am făcut punte și așa o trecut.

— Asta'i minune adevărată, Coane Matei.

Acuma ce'i veni unuia să'l amestece iar pe moș Sandu în vorbă.

— Ia'n ascultă moș Sandu! Dumneata câte știi, așa ispravă ai mai auzit? Par'că să nu crezi!

Moș Sandu foarte serios:

— I-adivarat, i-adivarat. Am auzit, cum nu, di ursu lui Conu Matei. Știu oamini, ș'am fost mers și ieu pi urma Dumisali și iera răpa și bradu pisti răpă.

Conu Matei cătă cruciș la moș Sandu. Îl știa mucalit pe moșneag și'i da prin gând că i-o potrivește ghiuju.

Băeții dateră moșneagului ghies.

— Ia, ia spune moș Sandu, că asta'i de-a minunea.

— Poi iaca. Am fost auzit și ieu c'o vinit Conu Matei cu ursu, și chiamă, în spinari și m'am dus și văd oar' cum fi locu adicăti, c'asa întimplari, m'dă, cini-o mai pomenit! Și iera răpa adâncă tari și malurili cum fi păreții. Gios genune și bradu cum l'o așăzat Conu Matei, un capăt ici și unu colo. Și ci ni-o vinit roia, și trec di ceia parti; da când am agiuns la mijlocu bradului, la capăt dincolo, iaca un urs. Eu dau și mă 'ntors înapoi. Când colo, la ista capăt, alt urs. Colo urs, colo urs. M'am lăsat și ieu călari pe brad, m'am prins cu mâinili di iel vartos ș'am înghetăt așa. Da sălbătăciunile ci-o chitit ieli? O apucat una, cu labili, di-un capăt și una di cialalt capăt bradu ș'o ridicat sus odată. Ș'asa, cu mini cu tăt, unu pi-un mal și unu pi-un mal, la deal, hai, hai, până sus undi s'anghină malurile. Ș'acolo era bârlogu lor. Ș'o lasat ghișioru bradu gios și m'o apucat unu di cap și unu di chicioari și m'o bagat în vizunii. Si ioc'asa.

Și moș Sandu tăcu ca de-o grozavă a-duce aminte.

— Ei? Și pe urmă?

— Pi urmă... Ei... pi urmă... m'o mântat.

AL. VAITOIANU

O T H E L L O

de MIHOZA

Celebrul compozitor Rossini, din tinerețe se bucura de o mare reputație. Numele lui era pe buzele tuturor și melodiile sale le auzai pretutindeni. Într'un rând ducându-se la Neapole, prima persoană ce întâmpină, coborându-se din trăsură, fu impresarul dela Opera orașului, modestul Varvaia. Cum zări pe maestrul impresarul dela San Carol, îi ieși înainte cu brațele și inima deschise și fără a-i da vreme să facă un pas sau să spună o vorbă, îi zise:

— Am venit să-ți fac trei propuneri și nădăjduesc că nu vei refuza niciuna.

— Ascult, răspunse Rossini cu surâsul lui fin.

— Prima propunere e să locuiești d-ta și oamenii d-tale în casa mea.

— Foarte bine, primesc.

— Îți întind masa mea pentru d-ta și prietenii d-tale.

— Iarăși, foarte bine.

— Îți propun să scrii o operă pentru teatrul meu.

— Asta nu primesc!

— Ce fel! Nu mai vrei să lucrezi?

— Dragul meu, îi spuse Rossini, nici pentru d-ta și nici pentru nimeni în lume nu mai vreau să lucrez. M'am săturat de muzică.

— Dar atunci, ce cauți la Neapole?

— Am venit să mănânc macaroane și să beau limonadă.

— Bine, astea îți le voi prepara chiar eu, dar per baco scrii o operă, libretul e și făcut. Uite cum e...

— Bine, bine, să vedem.

— Așa dar, te învoești? Iați o lună, două, cât voești, șase luni... șase luni e deajuns. Ne-am învoit.

Haidem să cinăm.

Din chiar momentul acela toată casa fu la dispoziția lui Rossini. Proprietarul se arăta foarte rar și numai pentru câteva clipe și astfel compozitorul se putea crede la el acasă. Pe toți prietenii lui, chiar și pe aceia cu care schimbase numai două vorbe, cunoscându-se din întâmplare pe stradă, Rossini îi poftea la masa lui Varvaia și le făcea onorurile cu cea mai perfectă îndestulare. Câte odată se plângea maestrul că nu a găsit mai mulți prieteni ca să-i poftescă la ospetele lui Varvaia. Când, după invitații stăruitoare, putea aduna 15—20 de invitați, se văita că a avut o zi urâtă.

Cât despre Varvaia, stăruitor și credincios își împlinea sarcina care și-o luase. În fiecare zi pregătea câte un nou fel de mâncare, deșerta butoaiele cu vinul cel mai vechiu și cel mai bun din pivnița sa și ospăta pe toți necunoscuții pe care-i aducea Rossini ca și când ar fi fost prietenii lui cel mai buni. Câte odată, numai, îndrăsnea să se apropie de maestrul și să-i sufle câteva vorbe despre opera ce i se făgăduise. Abia aducea vorba de promisiunea făcută și Rossini se infuria. În cele din urmă Varvaia fu poftit să nu se mai arate prin casă.

Cu toate acestea, lunile treceau, libretul era gata de mult și totuși compozitorul nici gând n'avea să se apuce de lucru. Vânătoarea, pescuitul, plimbarea cu trăsura ocupau toate orele maestrului și nu era vorba de nici o notă. Varvaia era supărat foc, câte odată avea clipe de adevărată nebunie, îi venea să meargă și să dea afară pe Rossini, care își ținea așa de puțin cuvântul, dar se răzgândea, căci nimeni ca el, n'avea atâta încredere în autorul „Bărbierului din Sevilla”.

Varvaia tăcu, tăcu vreo cinci luni, însă în dimineața primei zile a luni a șasea, văzând că nu mai e timp de pierdut, nici a lua lucrul cu binele, îndrăzni să se ducă la maestrul și să-i spună:

— Știi că nu ne-au mai rămas decât vreo 20 de zile până la data hotărâtă?

— Care dată? zise Rossini cu aerul unui om care primește o cerere pe care n'o înțelege, fiind luat drept altal.

30 Maiu, 30 Maiu!

Rossini făcu aceeași mutră...

— Nu mi-ai promis o operă nouă care să se joace în ziua aceea?

— Eu? Am promis eu așa ceva?

— Nu mai face pe uimitul, strigă impresarul a cărui răbdare se sfârșise, am așteptat până acum încrezându-mă în geniul tău și în ușurința de lucru cu care te-ai înzestrat Dumnezeu. Acum îmi e cu neputință să te mai aștept. Îmi trebuie opera. Incepi mâine.

— Nu pot dragul meu, mâine am neapărat o întâlnire la „Fusero”.

— Bine, zise Varvaia, voi avea eu grije și de această întâlnire, și plecă furios.

Seara, Rossini, cină cu mare poftă și făcu onorurile la masa impresarului ca și când ar fi uitat cu totul de discuția de dimineață. Retrăgându-se în camera sa de dormit, spuse feciorului să-l scoale în zori. Și cum puse capul pe pernă adormi.

A doua zi, sună prânzul la cele câteva sute de case care posedă Neapolul și camerierul lui Rossini nici că-și adusesse aminte de ce-i poruncise stăpânul său decuseară. Maestrul deșteptându-se, și văzând că soarele e sus, începu să sună cu furie, dar clopoțelul îi rămase în mână. Strigă de pe fereastră în curte, dar nu-i răspunse nimeni. Se duse la ușă, dar ușa era încuiată pe dinafară. Se întoarse la fereastră și începu a striga. Nimeni nu-i răspunse. După o bucată de vreme, Varvaia își arătă scufa de bumbac la o fereastră, întrebând cu liniște:

— Poftiți ceva?

— Vreau să ies, îi răspunse mândros, Rossini.

— Nu veți ieși până când opera nu va fi terminată.

— Așa dar m'ai băgat la închisoare. Am să strig!

— Nu te va auzi nimeni.

Văzând că n'are ce face, Rossini încercă cu binisorul să facă pe Varvaia să-i dea drumul. Impresarul rămase necîntit.

— Dă-mi opera și vei ieși numaidecât.

— Dă-mi atunci hârtie și cerneală și trimite astăseară să iei Uvertura.

Pe seară, în adevăr, i se dete lui Varvaia un caietel de note pe care era scris cu litere mari: „Uvertura din Othello”.

Salonul lui Varvaia era plin de celebrități muzicale când primi primul mandat dela prizonierul său. Se apucară îndată să descifreze bucată și declarară că Rossini e un geniu, căci a putut scrie o asemenea capodoperă cu atât de puțină sforțare. Varvaia, care parcă inebunise, smulse hârtia din mâinile admiratorilor și o trimise la copiator. A doua zi primi primul act din „Othello”. În trei zile partiția din „Othello” era compusă și copiată.

Impresarul se aruncă de gâtul lui Rossini, făcându-i rugămintele de iertare, cele mai umilite, pentru stratagema ce întrebunțase.

Rossini făgădui să se ducă să învețe

cu artiștii și pofti pe Varvaia la repetiții generală.

În sfârșit veni și ziua repetiției generale. Era în ajunul aceluia faimos! Maiu, care costase atâtea bătăi de inimă pe bietul Varvaia.

Muzicanții erau la locurile lor. Câteva doamne elegante și câțiva ziaristi ocupă locurile din față. Varvaia, radios, se pu umbra fluierând prin teatru. Se execută uvertura. Aplauze frenetice umplură sală. Rossini se sculă și salută:

— Bravo, strigă Varvaia, treceți mai departe.

Rossini se așeză la loc, ridică baghet și orchestra începu... iar Uvertura. I celeași aplauze și mai entuziaste răsună pe executanți.

— „Bravo, bravo, zise Varvaia, treceți mai departe.

Orchestra cântă a treia oară Uvertura.

— Bine, bine, zise Varvaia. Uvertura e minunată, dar treceți mai departe n'am timp să stau aci până mâine.

Cu toate astea orchestra cântă Uvertura.

— „Ma che diavolo avete, de cânta mereu același lucru, strigă Varvaia urechea primului violist. Și-i întoarce foaia, dar dădu tot de Uvertură, și toarse foile una după alta, așa de încu aproape era să le rupă. Uvertura, mare Uvertura până la sfârșit. Atunci Varvaia căzu pe un scaun. Crezând că e apoplexie se apropiară cu toți de Rossini mălănit că lucrurile luaseră întorsătură așa de gravă, alergă îndu în ajutorul lui, dar nenorocitul impresar, cum îl văzu, sări după scaun și urlă, ca un leu:

— „Fugi călăule, m'ai nenorocit. Mi-ai pierdut onoarea”.

— „Și nu e niciun mijloc de a-mi drepta greșala?” răspunse Rossini mîștărit, că nu se întâmplase nimic grav.

— „Nici-unul, nici unul”.

— „Dar dacă s'ar îmbolnăvi prin doamna nu s'ar putea amâna reprezentația?”

— „Da, dar nici odată Colbron nu voi să treacă în ochii lumii ca vinovatul O cunosc bine”.

— „Totuși încearcă”.

— „N'are să vrea pentru nimic în lume”.

— „Dar credeam că stai mai bine cu ea”.

— „Totmai pentru aceia. Ce mă faci să fac?” se văita bietul impresar.

— „Nu te mai văita. Lasă că încu și eu”.

A doua zi se citiau pe afișele din întregul oraș că reprezentația operii Othello de Rossini s'a amânat pentru opt zile din pricina indispoziției primadonei.

Când în sfârșit se reprezentă opera un adevărat triumf. Compozitorul fu de mult pe scenă de mii de glasuri dar Rossini dispăruse.

A doua zi, Varvaia, vroind să-l felicite pentru succesul de cu seară, chemă ciorul:

— „Roagă pe d. Rossini dacă mă pofti să te primi acum”.

— „D. Rossini a plecat din revărsatul zorilor la Bolonia”.

— „A plecat fără să-mi spună la ce să-l vedem?”

critica literara

ION FOTI:

„Daphnis și Chloe ai vremii noastre“

Este o ramură din cele mai importante și mai nobile ale neamului românesc, ramură ce se întinde din Rodogri până încolo de poalele Pindului, în Acarnania. Venitau acești români dela Nord spre Sud, sau formatu-s'au la fața locului, fiind direcți descendenți ai patriștenilor lui Pompeiu, bătuți de Cezar la Farsala? Un profesor ardelean, care a fost și pe acolo, d. Cosmulei, a scris undeva că numele peiorativ ce li-l dau grecii „Cutzovlahi“ sau „Vlahi șchiopi“ ar fi provenit de acolo că toți cei rămași, după înfrângerea dela Farsala, nobili români, cari au urmat steaua lui Pompeiu, ar fi fost răniți și deci i-ar fi văzut grecii de atunci șchiopătând. Cosmulei zice că Cezar a dat amnistia și printre ei foarte mulți cuprinși în ea, era Cicerone, Caton și toți patricienii compromiși după trecerea Rubiconului.

Hașdeu, ca și școala romantică dela el, spune că au venit dela Nord prin colii al IX-lea și al X-lea, împinși, probabil de Slavi și Bulgari, mai ales — și aceștia au venit cu câteva secole înainte.

D. Densușianu și d. Philippide, cei doi de seamă filologi ai noștri, susțin că limba s'a format împreună și, deci, trebuie să se fi plămădit în Peninsula balcanică! Când, cum? Desigur o limbă comună presupune o conviețuire milenară, nu se poate închipui că un Moț să fiia aproape aceeași limbă, indiferent de vîntele streine ce le împeștritează cele două dialecte — daco-roman, macedo-roman — cu un cioban din Pind, dacă n'ar fi avut o viață comună lungă și veacuri?

Ar fi o controversă odioasă, dacă ne-am ocupa noi aici, analizând pe larg, argumentele pro și contra. Părerile noastre stăpînesc, în imensa lui majoritate, pe cel românesc s'a format, în Peninsula balcanică. După retragerea legiunilor dela populației civile sub Aurelian, chiar dacă au rămas Romani, au rămas insule izolate, cari ar fi disăprut în răstimpul de o mie de ani, dela Aurelian, până la descălecarea, sub oceanul de horde barbare, cari au trecut prin aceste ținuturi. Acest o mare masă romană în Moesia, Dalmatia, în Macedonia, care a reapropiatat mereu amemicile resturi ale romanilor părăsite în Dacia, Argumen-

tele sunt decisive în această direcție: 1) limba comună, dialectele limbei române sunt atât de puțin diferențiate încât nici nu sunt aproape dialecte; 2) cele două imperii româno-bulgare, mai ales, cel de al doilea, în care noi am jucat rolul preponderant, cel puțin în epoca lui cea mai glorioasă; 3) transportarea elementelor organice ale statului Asaneștilor în principate: biserica, pompa exterioară, limba slavonă, formulele de încoronare, rangurile la Curte, și toată organizația militară și administrativă, etc.

În orice caz, Românii din Epir și Tesalia n'au participat la marile lupte contra Bizantinilor duse de Românii de pe cele două maluri ale Dunărei pe timpul Asaneștilor. Pe atunci solidaritatea națională nu juca nici un rol!

Se pare că dela sfârșitul secolului al XII-lea Românii au pierdut orice contact între ei, până când năvălirea turcească i-a despărțit pentru alte patru veacuri.

Rămași în poalele și în vârful munților, Românii din Peninsula Balcanică erau sau oameni de craș (negustori, meseriași, mesteșugari, argintari, etc.), sau ciobani, sau trăiau în munți, păstrându-și independența și moravurile din veniturile ce le primeau dela ai lor (copii, rude, frați) cari munceau din greu în orașele cele mai apropiate și cele mai depărtate ajungând până la Alexandria (Egipt), Viena, Budapesta, Venezia, Raguză, Smirna, Constantinopol, etc. etc.). Au trăit așa secole întregi, orășeni și ciobani, căruși, meseriași, într-una din cele mai fermecătoare și tragice idile ale vremurilor.

În această din urmă fază a vieții lor tumultoase, — i-am prins noi, în romanul nostru „Daphnis și Chloe, ai vremii noastre“. În viața trecătoare a eroilor, am descris trecutul, și prima tinerețe a doi tineri ce se iubesc, zbuciumul tinereței în tragedia balcanică ce durează de aproape un veac și jumătate — dela Ali-Pașa până la izgonirea Turcilor pe linia Mariței, în 1912—1913. Nu putem noi să ne pronunțăm asupra valoarea operei, atât uc permitem a adăuga obiectiv că informează larg pe cititor asupra ramurei Românilor din dreapta Dunărei, în amănunte bogate și sesizante.

În paginile scrise, se strecoară poate regretul unor lucruri cari au murit. N'au rămas decât rămășițe triste din acea măreață eflorescență economică și cetățenească: azi, printre toate mijloacele statale, se încearcă desnaționalizarea și ruinarea acestor Români. De peste tot se ridică glasuri cari cer expatrierea, repatrierea, plecarea în România, Viața, ca Români, le este imposibilă: nu le rămâne decât moarte sufletului sau asimilarea, nivelarea în sărăcie, în decadență, în semibarbarie.

Din acest punct de vedere este o carte istorică. Chiar natura s'a schimbat în frumusețea ei epică. Pădurile cari împodobeau, ca verde de miraj de primăvară, acei munți românești, au fost tăiate; ferăstraiele au secat, imensa fantasmă a sărăciei, a foametei bântuie peste tot. Aspectul etnic s'a schimbat și el; în locul gospodarilor români, turci, slavi, cari de veacuri, cu munca și pri-

cepera lor, transformaseră într-o grădină pământul, au venit sute mii de pribegi nenorociți, ce nu l-au cunoscut, ce nu știu ce să facă aici, ei devin paraziții celor cător-va cari au rămas în loc de înflorire, izgoniții greci din Anatolia și Tracia lui Kemal — au adus dezastrul acolo unde au fost așezați.

Munții, despuiați de pedoaba lor naturală, au deviat niște grămezi de stânci și piatră, bălării și nisip, din cauza secetei și a inundațiilor în primăvară. Din natura de altă dată stă numai amintirea. Și turmele au dispărut, și oamenii s'au dus. Câte un biet țaran mai împinge plugul cu doi cai slăbănogi; câte un măgaruș, ce-l se văd coastele, poartă greu la deal sau la vale o sarcină de lemne; câte un catâr prăpădit își duce stăpânul, prin poteci neumblate.

Nimic din viața descrisă de noi, în acele timpuri ferice. Dealtfel orașele cele mai frumoase au fost distruse — în timpul războaielor — sau părăsite. Din Vlaho-Clisura, Bitolia, Magarova, Tarnova, Nijipole, Moloviske — splendide centre românești — nu mai sunt decât ruine. Celelalte sunt în plină decadență.

Eroii noștri, din logica faptelor, de acum de douăzeci și ceva de ani, au dedus imigrarea în țară. Toate forțele răzlețe, toate individualitățile este natural să fie atrase spre România-Mare. Când Regina Maria a trecut prin Volo, mai multe mii de Români din Tesalia i-au eșit întru întâmpinare. Când Regina Marioara a Jugoslaviei călătorea cu regele Alexandru în Macedonia de Sud, Românii au venit să vorbească unei Românce, dar protocolul opria pe Suverana jugoslavă să pronunțe altă limbă decât cea sârbă sau cea franceză. Iată până unde merge fanatismul Sârbilor! Din Albania, din Grecia, din Serbia, din Rodogrii bulgari, vin ciobani, meseriași, celnici, gospodari ce nu mai pot trăi în regiunile de bastină.

Desigur, peste granițele României, trăiesc în Banat, Valea Timocului, Macedonia, Grecia, Albania și Bulgaria, aproape un milion de Români — aproape câți unguri avem în țară. Toți aceștia au revenit la o conștiință națională, sub impulsul împrejurărilor vitrege. A-i plasa pe câți mai mulți în țară, este o datorie patriotică elementară. Dar nu numai atât. Pe cei rămași acolo trebuie să-i organizăm. Ei sunt avangarda românismului. România-Mare pentru a se dezvolta și consolida trebuie să devie exportatoare de produse — pe cari țările orientale și balcanice nu le au. Ce element mai bun, mai harnic, mai cinstit ne-ar putea servi interesele de cât Românii noștri de acolo?

Va trebui, însă, să-i ajutăm. Să le dăm școli, cari să-i pregătească în luptă în țările lor de origină, iar nu să mărim numărul proletarilor intelectuali din București, cu un număr de intelectuali de peste graniță! România, care este asaltată de minoritățile cele mai gălăgioase, tocmai pentru că se simt prea slabe nu poate lăsa în plata Domnului, atâtea sute de mii suflete românești.

Ca ultimă recomandare, în această notă explicativă, am spune că această carte este și de actualitate.

MIMOZA

ION FOTI

T e a t r u

CRONICA DRAMATICE

TEATRUL NAȚIONAL

HAMLET cu d. Ar. N. Demetriad

Se cuvin toate cuvintele bune d-lui Rebreanu, că după o sburdălnicie iernatică teatrală, care n'a fost lipsită de emoțiile sportului teatral, a dat publicului pe Hamlet. Și La dat, — nu ne sfîim să ne spunem gândul întreg — cu acel interpret, care a pătruns mai adânc, mai sincer, rolul așa de complex și literar al lui Hamlet, — cu d. Aristide Demetriad.

D. Rebreanu a adus însă două inovații: traducerea nouă a d-lui Dragoș Protopopescu și punerea în scenă, modernă incredințată d-lui Gusti.

Traducerea d-lui Protopopescu, —

D. Paul Gusti

apreciat cunoscător al literaturii engleze și profesor de limba engleză la Universitatea din Cernăuți, — e desigur literară. Dar e în unele părți obositoare și în altele greoaie. Știm, că la aceste observații se poate răspunde cu succes. Totuș, impresiile publicului nu se pot fățări și nici nu se poate trece peste oboseala actorilor, — oboseală provocată de duritatea inversiunilor frazei și masivitatea vetustă a unor expresii. Admitem explicațiile, dar nu ne putem scutura cu una cu două de impresii. Ba poate cu atât mai mult nu ne putem alunga cu explicații, impresiile, cu cât și montarea a evoluat în timp, excedând cu mult expresia veche și atmosfera bătrână a ritmului traducerii.

Cât despre punerea în scenă, ne pare rău, că i-a lipsit unitatea. Sunt roluri multe, intră pe scenă actori numeroși, sunt figuranți și mai numeroși. E grea păstrarea unității, știm. Dar ce dezagreabilă e lipsa de unitate! Ce supărător e convenționalul. Și acesta la o piesă maestrosă prin amploare, ca Ham-

let. Teatrul Național are atâția actori buni, cari pot să spună bine și să intre în roluri, învățându-le în ansamblu, nu fiecare izolat.

Reprezentarea unor piese ale lui Shakespeare trebuie să însemneze partea cea mai distinsă a unei festivități de artă pură.

Despre Hamlet s'a scris enorm. Fiind literar personajul are mai multe ca-

D. A. Demetriad

racteristici, pe aceiași culme ca importanță. Hamlet e tot atât de lipsit de voință, pe cât e de revoltat; e vizionar și urmărește în amănunt să demasce pe cei cari i-au omorât tatăl; e nehotărît și-i gata de răzbnare, lepădându-se chiar de fecioara pe care o iubește ca Romeo; și fiindcă-i vizionar idealist și revoltat și fără voință, poate să pară și nebun fiindcă nu se supune realității și nu face concesii convenționale fastuos și oportunist.

Hamlet e personaj extrem de complex. E străfulgerat de durere și e înțelept; divaghează ca un nebun și totuș

D-na Aura Buzescu

cătă înțelepciune în divagările lui; e neliniștit, dar nu-i un nevropat.

Așa ni-l inchipuim pe Hamlet. Poate că a contribuit la aceasta și interpretarea, pe care i-a dat-o d. Demetriad. Fapt e — și aceasta s'a mai spus acum 4 ani, — că dintre interpreții lui Hamlet, văzuți de generația noastră, d. Demetriad ne-a stăpânit.

Acum, ni s'a părut nițel mai greoiu, în luptă cu unele dificultăți de mișcare,

cu oarecare lacune în manifestări, credem că trebuie să fie spontane și, nefărămițate.

Totuș ce sinceritate în rol, ce

D-na Ana Luca

cime în suferință, ce pătrundere în voltă!

În istoria teatrului românesc, demetriad rămâne Hamlet.

În rolul Ofeliei a fost d-na Aurora Zescu.

După marea încercare izbucită în rolul Julietei, d-na Buzescu a fost în devăr Ofelia, fecioară dezamăgită, dită de amărăciune și îndușătoare.

Dintr'un rol neînsemnat de ge-

D. R. Bulfinski

istetețimea d-lui Ion Sârbu a făcut un important. Mijloacele acestui artist din ce în ce mai variate, mai am mai evidente, ca înțelepciune.

Regele nu se putea să fie altă decât d. Bulfinski; în regina, — de regină — d-na Ana Luca.

Ne-a plăcut d. Victor Antonescu rolul lui Polonius.

B. CECROP

plastica

EXPOZIȚIILE

Intruna din sălile Ateneului sunt expuse lucrările lui *Soare Al. Macedonski*, copilul artist, care a murit de curând în pragul adolescenței.

Soare e fiul cunoscutului pictor Alex Macedonski și nepotul valorosului nostru scriitor cu același nume.

La vârsta când alți copii aleargă și

care să închidă perspective promițătoare de noi și continue cuceriri.

In mod firesc, dezvoltarea facultăților incomplet revelate, i-ar fi asigurat mai târziu un loc de frunte în ierarhia valorilor contemporane, cu condițiune bine înțeleasă, ca influențe străine de specificul lui să nu-i fi știrbit și desfigurat

mulelor precugetate. Frăgezimea vârstei l-a pus la adăpost de primejdia veleităților cerebrale capabile săucidă puritatea spontaneității într'un suflet chiar mai încercat decât al unui copil. Or nota copilărească — fără naivitate însă — e tocmai ceace prezintă mai agreabil pictura lui Soare Macedonski.

Naturile moarte sunt lucrările în care impresiunile lui se citesc mai limpede și simțul compoziției se afirmă cu impresionantă putere intuitivă.

Teate aceste impresiuni culese din ansamblul expoziției se completează cu duioșia de esență pur omenească de care nu te poți feri. Întâlnind cele două fotografii reprezentând chipul micului Soare: Un copil nespus de frumos, a cărui figură luminată de o blândă in-

N. ENEA : Copil

joacă nepăsători de tainele vieții ce olutesc în jurul lor, micul *Soare*, serios cuminte cu delicate mâini înfrigurate de precece pasiune, încearcă să smulgă paletei createoare secretul chinuitor cu care sensibilitatea unui suflet prea din vreme cuprinzător și comunicativ, vrea să-si exprime fregăzimea impresiilor în limbajul atât de complicat al semnelor colorate.

Calitățile a două generații de ascendenți explică supra sensibilitatea micului artist.

Soare nu a fost un „copil-fenomen” pentru că urmele cu care și-a însemnat scurta trecere prin viață, nu sunt din acele cari se pot concentra în spațiul strâmt a două etape din existența lui, dincolo de cari golul sau mediocritatea ar fi putut justifica epitetul de mai sus.

Soare a fost — mai mult de cât atât — un real talent ale cărui însușiri s'au rădit prematur, nu însă într'un chip

personalitatea în epoca primejdioasă a primei tinereți înainte ca evoluția normală pe o axă proprie să fi încheșat temeinic această personalitate.

E remarcabilă vigoarea cu care Soare a înțeles așa de timpuriu să mănuiască materia, trecând în fugă peste stângăciile băiguitoare ale oricărui început la vârsta care inclină mai mult la aplicări meticuloase decât la cuprinderi largi și esențiale.

Factura îndrăzneată, prin natura ei refractară detaliului, e demnă și de o mână mai matură. Vizibile eforturi bine intenționate în căutarea mijloacelor proprii, dovedesc pe alocuri un remarcabil spirit de disciplină și observare căruia se pleacă temperamentul vibrant de curiozitate cercetătoare.

Coloritul, dacă nu are un caracter prea personal, e totuș destul de legat și sincer. Nimic de altfel în lucrările micului Soare nu suferă de leștul for-

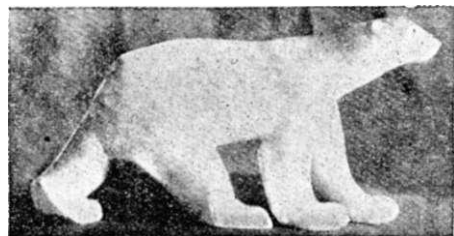
FR. ȘIRATO : Portret

teligență își trezește regretul de a nu-i fi auzit graiul și acela de a nu-l fi putut mângăia cu pioasă dragoste.

In celelalte două săli din str. Franklin expune d. Kimon Loghi o bogată serie de lucrări proaspăt aduse de prin țări mai fericite.

D-nul Loghi e îndeajuns de cunoscut publicului nostru și numeroasele sale expoziții au fost prilej pentru pagina atâtor cronicari încât d-sa nu mai are nevoie de o nouă prezentare din partea mea.

C. VLADESCU

cișca și cișca...

FLORI DIN TIMOC este titlul unui volum de schițe, nuvele și poeme în proză, apărut de curând. Autorul e d. Petre Florescu, un foarte inimos român timocean.

Am citit volumul cu nespusă bucurie, fiindcă d. Florescu într-o formă literară, pe care a căutat-o cu grijă tinerească, — așa putea zice romantică, — înfățișează capitole interesante, — unele pitorești, altele sbuciumate de jale — din ținutul timocean.

Este în deosebi o înfiorare de jale în sufletul scriitorului. I-e dor de loc, unde a copilărit, e năpădit de amintirile adolescenței între tovarășii de joacă, e sgâlțâit de suferințele alor săi, lăsați acolo în părăsire.

La a doua ediție, fără îndoială, că d. Florescu va face unele revizuirii.

Totuș de mult n'am mai citit o carte, care să redea așa de sincer stări sufletești de amărăciune și de dor.

Remarcabil articol scris de d. Victor Papacostea în revista „GRAIUL ROMÂNESC”, despre românii desnaționalizați dintre Ruscium și Siliștra.

Cu citate din scriitorii ruși și bulgari, d. Victor Papacostea ajunge la concluzia, că „regiunea Ruscium-Siliștra a avut o însemnată populație românească, ce numericeste ocupa locul al doilea (după turcii imediat): că de un element bulgăresc în această regiune, nici vorbă nu putea fi până la 1854”.

Această populație a fost în mare parte desnaționalizată.

Documentatele studii ale d-lui Papacostea sunt desigur însemnate nu numai prin valoarea lor de cercetare istorică serioasă, ci și din punct de vedere național.

Noi totdeauna am împărțit punctul de vedere, că și în literatură și în politică e foarte necesară cunoașterea istoriei.

FLAMURA PINDULUI e revista studenților români macedoneni de peste hotare.

„Împlinirea scopului nostru mareț constă din două mari probleme: una națională și alta culturală, amândouă strâns legate între ele. Din deslegarea lor va țâșni vrednicia, sau nevrednicia noastră. Pe temelia acestor două mari probleme s'a clădit societatea noastră și pentru îndeplinirea acestui ideal, edităm revista „Flamura Pindului”, — spune comitetul în primul număr.

D. Iorga scrie un articol, în care spune, că istoria românilor din sud se poate afla la Budapesta sau Viena, (care au primit și reținut negustorii macedo-români), dar mai ales în Veneția. Acolo d-sa a întemeiat casa română. Acolo, poate să ajungă și un macedonean.

A apărut la Craiova, sub îngrijirea d-lor C. Făgețel, Ion Dongorozi și A. Calotescu-Neicu, revista „vatra”, — tipăritură pentru popor.

Ii dorim viață lungă și necrocul de a răspunde excelentelor gânduri ale celor cari o fac.

Pe d. Făgețel îl știm cât e de stăruin-

tor: pe d. Dongorozi îl cunoaștem nu numai ca literat de mâna întâi, dar și foarte muncitor. Și dacă aceștia doi și-au luat tovarăș pe d. Calotescu, însemnează, că nu știut pe cine să aleagă pentru unitate de muncă și răvnă.

În numărul I, au scris d-nii S. Mehedintzi, C. R. Motru, G. D. Murgu, I. Dongorozi, C. Făgețel, Calotescu, Culea, N. Ciocărdia, etc.

Isbândă și drum bun.

SCRIITORII IEȘENI toți par nemulțumiți de anume proceduri ale societății scriitorilor români. Admiterea membrilor în societate, premiile, unele atitudini față de scriitorii ieșeni au indignat pe aceștia, făcându-i să se gândească serios la o nouă societate, sub călăuză marelui Mihail Sadoveanu.

„**I NIREA NATIONALA** e singurul principiu de viață, singurul principiu de mântuire pentru noi. Nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere și noi Românii nu vom putea fi puternici până când nu ne vom uni cu toții într-unul și acelaș corp politic...”

Acestea s cuvintele lui Nicolae Bălcescu, cel mai îndrăzneț scriitor vizionar al românismului din veacul trecut.

Poate că aceste cuvinte vor fi înscrise pe monumentul ce i se va ridica la Alba Iulia, cu prilejul serbărilor de comemorare a 10 ani dela Unire.

Un monument lui Bălcescu la Alba Iulia este cel mai nobil semn de pietate față de cărturarul erou și martir al libertății și unirii naționale.

„**VEDENIA**” este cel mai nou volum de nuvele al foarte talentatului scriitor Gib. I. Mihaescu.

Credem că lui Gib. I. Mihaescu i s'ar potrivi expresia „scriitor al neliniștilor”.

În toate nuvelele lui, sunt pagini de selectă antologie.

INTERVIEW-UL acordat de d. S. Benvenisti ziarului „Cuvântul” conține între altele următoarea afirmație:

„... acolo unde am sprijinul școlilor, acolo se creiază un număr apreciabil de cetitori. Profesorul de limba română este agentul cel mai prețios al cărții. Iată, bunăoară la Câmpina, unde ocupă, la liceu, o catedră d. Pompiliu Constantinescu, este un deuseu sigur pentru literatură”.

Informațiunea trebuște desigur completată astfel:

Afirmă d. editor că la Câmpina e un deuseu pentru literatura românească în genere? O știți — dar acest lucru nu se datorește numai d-lui Pompiliu Constantinescu, care — abia de 6 luni — se află acolo. În această localitate — care a adăpostit pe Dr. Istrati, Hașdeu și Grigorescu și — prin ei — pe Delavrancea, Caragiale, Vlașuță, etc. — gustul de citit e foarte vechiu. Dovadă: cele 4-5 biblioteci publice existente acolo.

E vorba poate despre gustul cetitului prin elevii de liceu? Și aici o precizare: timp de 6 ani a profesat acolo, tot la limba română colaboratorul nostru, d. prof. Paul I. Papadopol desvoldând —

pe lângă activitatea obligatorie, o bogată contribuțiune culturală (organizare și înființare de biblioteci, sezoanelor conferințe, atenee, teatru, excursiuni, manifestări literare etc) — numai la Câmpina, dar și în împrejurimi.

Că aceste începuturi sânt continuate de d. P. C — e frumos. Să nu se uite însă că nu d-sa a pus prima piatră.

Dacă însă d. editor a ajuns la concluziunea de mai sus în legătură cu vânzarea pe care o face la Câmpina, literaturii d-sale — meritul revine, după cum a afirmat — d-lui P. C.

NE CIVILIZAM... Deodată? Faptul e și la noi, se va putea vorbi despre ediții bune de clasici... Inceputul l-a făcut spiritul neertător al lui Eminescu.

Pe când—ceilalți? Și—pe când: o biografie (nu un roman biografic, ceace e totuși altceva), un comentariu critic și mai ales—un studiu înțelegător și plin de înțeles?

Și—pe când ceilalți: Caragiale, Creangă, etc.?

CARAGIALE. Despre o edițiune de la d. Caragiale se vorbește pe la editura națională: „Ciornel”. Va fi, desigur, un omagiu binemeritat adus marelui scriitor.

Suntem însă nedumeriți asupra unor chestiuni:

Se va edita toată opera sau numai parte din ea? Și-atunci care? Teatrul schițele, navelle, povestirile, șarjele, satiricele? Și ițăși după ce model? După acela al poeziilor lui Eminescu?

Credem că, la proză, încercarea ar fi mai puțin isbutită: prea groasă-i hârta prea strânsă legătura, prea nepotrivite unele ilustrațiuni.

Nu știu de ce, dar parcă am prefera edițiile G. Bogdan-Duică („Cultura națională”) și N. Iorga (ed. „Ligii Culturale”).

PENTRU INTELECTUALI. — Colectivul e cunoscut: la noi, cine dispune nu citește; cine citește — nu dispune.

Iată de ce am aplaudat gestul d-lui Tudor Arghezi care și-a editat poezii în două edițiuni, deopotrivă îngrijite, una scumpă (pentru... bibliofili și... res-tieri) alta, efină, pentru... intelectuali.

Măsura este salutară. Ea poate folosi în primul loc, scriitorilor cari, numai în felul acesta, vor putea fi citiți și apreciați de pricepători, iar nu legați în pre-și veșnicii, în rafturi, de mahon sub palisandru...

Așa dar, domnilor scriitori, imitați gestul d-lui Arghezi și apăreți în 2 edițiuni!

EPIGRAMATICE. — O interesantă epigramistica poate fi urmărită pe coloanele revistei „Falanga”. O parte din garda de onoare a cunoscutelor publicațiuni, formată din reprezentanții celui mai pur lirism — a trecut la muncă într-o manieră comodă și camaraderescă a zărilor fără venin... Să fie accidentul zărilor reînvierei acestui gen care — noi — ajunsesse, în ultimul timp, un de comitet indigest al banchetelor inaugurărilor? Timpul ne-o va arăta.

literara

oseama de cuvinte

Scritorii Saint-Auge, vecinic în lipsă de bani, adresă într-o zi unui bancher, omnia atacările îi mergeau în plin, o scrisoare cu următorul continut:

Scumpul meu,

Fi te rog bun și împrumută-mă cu 300 de franci. Ai atât de mult noroc, încât nu e exclus să ai șansa ca să îți dai înapoi.

Același scriitor, adresându-se altădată unui confrate bogat, îl rugă astfel:

Iubitul meu coleg,

Am pariat cu Vernille pe 20 de franci că ai să-mi dai 1000 de franci. În cazul dacă mă faci să-mi pierd pariul, dă-mi cel puțin cei 20 de franci ca să pot salta pariul!

Cu prilejul premierei operei *Alceste*, câțiva râuvoitori căutau să facă atmosferă criticând muzica lui Gluck. Acesta însă avea foarte mulți admiratori, așa că abia când unul din cei râuvoitori spuse: „Muzica lui Gluck a căzut” prietenul îi răspunse imediat:

— Da, a căzut... din cer!

Când Michelangelo văzu pentru prima oară pe fiul pictorului Francia, un tânăr de o rară frumusețe, exclamă cu admirație:

— Tată! Iată, reușește mult mai bine portretele virante, decât pe cele pictate!

Un poet mediocre — Piron — spuse într-o zi unui critic:

— Aș vrea să scriu ceva ce n'a scris încă nimeni și la care nimeni nu se gândeste să scrie!

— Atunci știi ce, îi răspunse criticul, scrie-ți un articol de elogii!

D-na du Deffand, favorită a lui Ludovic al XV-lea era reputată pentru cămintele ei de spirit. Cu prilejul unui discurs foarte lung pe care îl tinuse regele, ea îi spuse cu compătimire:

— Îți spun drept Majestate, că mi-a fost milă de d-ta!

— De ce? întrebă regele.

— Sunt conștientă că te-ai plictisit foarte mult în timpul călătoriei!

Criticul d'Alembert termina astfel o cronică despre scriitorul Baculard:

„Nimeni nu a reușit mai bine decât el să scrie lucruri triste. În clipa când termină de citit ceva scris de el, supărarea e atât de mare, încât îi vine să arunce cartea în foc!”

bazar

PLATINA ÎN SOARE

„Soarele de aur” poate fi o expresie pur poetică, spune Dl. Charles E. St. Ichn delat Observatorul de pe Muntele Wilson, în orice caz ea nu poate fi admisă din punct de vedere științific. Cincizeci și opt din elementele care se găsesec în soare ne sunt cunoscute, a declarat numitul savant. Printre acestea ultimul descoperit e platina, dar în nici un caz nu poate fi vorba de existența aurului.

EINSTEIN A IMPLINIT 50 DE ANI

Profesorul Albert Einstein împlinind 50 de ani, a fost nevoit să se ascundă într-o vilă, afară din oraș, spre a scăpa de admiratorii săi cari acum mai multe ca oricând, s'ar fi crezut dator să-l complesească cu dovezile lor de admirație și cu tot soiul de întrebări plictisitoare. În lipsa marelui învățat, orașul Berlin a ținut totuși să-l onoreze și i-a făcut dar de ziua sa o splendidă casă nu departe de Potsdam, într'un cartier, în care se va putea bucura de liniștea de care are nevoie pentru studiile sale. Acest dar e cu atât mai apreciabil, cu cât se știe că în Berlin criza de locuințe e încă într-o fază acută. Printre alte daruri primite de profesor cu această ocazie mai e apoi un fond strâns de comunitatea evrească spre a se planta în vecinătatea Ierusalimului o pădure, care va purta numele Einstein.

Printre distincțiile științifice cea mai de seamă e desigur alegerea sa ca membru onorific al facultății de științe naturale dela Universitatea din Paris.

caricatura zilei

OCAZIE NIMERITA...

— Coniță, veniți repede: Coana Mare, soacra Dvs. a murit!

— Da? Cheamă numai decât croitoreasa să-mi facă o rochie de crêpe de chine neagră.

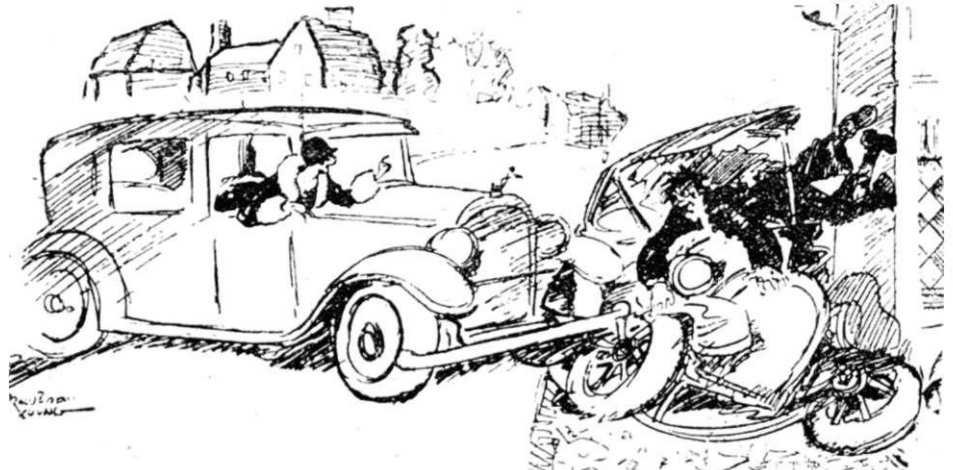
LA ȘOSEA

— Il vezi: lasă 100 de milioane și familia recunoscătoare, vrea să-l îmbălsămeze după moarte.

— Prea târziu! Ar putea s'o facă chiar acum...

FEMEE MODERNA

Conița șofer. — Sst! nici un cuvânt soțului meu: va fi furios! Voi plăti eu, din caseta de toalete a croitoresei mele...

(Candide)

Pagini uitate

THEODOR ȘERBANESCU

NOCTU *)

De mult frumosul soare trecut'a după munte,
Cum trece 'n umbra genei un ochiu scinteietor,
Acum pășește noaptea, purtând pe a sa frunte
Luceferi, lună, stele... ici, colo câte-un nor.

Pe rând a nopții ore străbat neagra tăcere,
Și vin și trec pe urmă ca visuri omenesti,
Purtând țesute mantii de umbre și mistere,
Mișcând abia când suferi, sburând când vesel ești!

În câmp, în zarea sură, pe malul unei ape,
Un pălc de case albe în umbră se zăresc
Ca stafii, ce la lună eșit-au de prin groape...
E satul care doarme, și undele'i șoptesc.

Zelirii se alungă din iarba răcoroasă
Și florile în grupuri ici colo 'și spun povești.
Ascunsă 'n sânul văii, și mută, și sfioasă,
Singurătatea-ascultă mistere câmpenești —

Cum orbul rătăcește în a vederei noapte
Astfel, ca 'mpins în spațiu de vânturi neamici
Se tot rostogolește, prin nopțile i cu șoapte,
Pământul, orb gigante, cu oameni, orbi pitici!

Pe-o cale fără capăt, urmat de-o veche jale,
Se duce ca și Cain de cuget prigonit,
Și ochi, — stelele fixe, și luna'i stă în cale...
Pământule, Glob — Cain, ce ai păcătuț?...!

Văzduhul mut în juru'i se 'ntinde se lățește,
Nemărginit ca drumul vieții de apoi,
Și 'n ăst pustiu eternic vederea 'n sbor zărește
Printre oaze de-aur, oaze de noroiu.

Și viermii care mișcă pe-acest mic pat de tină
Se cred giganți... nebunii' cât însă s'amăgesc...
De-i mare ceva, este dorința ce s'aniină
De golul lor în suflet — paingeni sufleteșc!

Paingeni monstru, — a cărui gigantice picioare
Ating lumi ideale, pășind din nor în nor.
Dar care țese'n suflet tot pânze peritoare,
Care se sparg de musca ce le petrece 'n sbor.

Pe când omul săgăță ca un nemernic vierme
Și-aspiră nemurirea pe-al scurtei vieții plaiu,
Eternitatea rece și mucedă de vreme,
Iși râde de minuta cât ține al său traiu.

Și vrând să maimuțescă și el eternitatea,
Istoria crează hârtie, resistând
Mai tare decât piatra ce apără cetatea...
Dar câte pergamente nu s'au văzut arzând?!

Și în sfârșit ce este istoria i măreață? —
Un șir de nume goale, de aprigi sfășieri
Și care spunând multe, nimica nu ne 'nvață,
Devreme ce azi facem ce s'a făcut și eri.

Dar pentru ce gândirea'mi s'a rătăcit din cale?
Ce limpede e cerul cu ale lui scântei
Cum luna l poalește cu-argintul razei sale
Ce limpede pornește și blând din sânul ei!

ZÂMBETUL

CARMEN SYLVEI *)

De ce voioasă este firea?
De ce zîmbește omenirea?
În spațiu e atîta soare,
Iar jos e par'că sărbătoare.
Un zâmbet magic, cald și blând
Adie — tot înviorând —
Și ca un tainic zefir cură
Din ochi în ochi, din gură'n gură
Iar printre buze rumeioare
Răsar atîtea lăcrămioare!...

De ce voioasă este firea?
De ce zîmbește omenirea?
Mai multă oare fericire,
Mai multă gingașe iubire
Să fie astăzi decât eri,
Intr'astă lume de dureri?...
Dar fericirea nu există
Și viața e atît de tristă
Și-atât de grea e pentru unii...
Și totuși toți zîmbesc... Nebunii!...

Colo'n regeasca-i închisoare,
O zină mult fermecătoare
Descintă, 'ncintă, aiurează,
Trăeste?... nu — mai mult visează,
Și crezi că vine, de o întilnești,
Din neguroasele povești...
De cîntă, — e privighetoare;
Iar de zîmbește — este soare,
A cărui rază se resfringe
Și'n noaptea inimei ce plînge!...

De ce voioasă este firea?
De ce zîmbește omenirea?
De ce în spațiu e-atîta soare
Și pe jos e par'că sărbătoare?
Doar lumea nu-i un paradis!...
Dar o fereastră s'a deschis
Și Carmen Sylva se arată
Cu fruntea'i aureolată,
Privind în zări, Ea a zîmbit...
Pământ și cer s'a 'nveselit:
Un zîmbet magic, cald și blând,
Adie — tot înviorând —
Și ca un tainic zefir cură,
Din ochi în ochi din gură în gură,
Pe'nveselitele figuri
Aleargă moi încrețituri,
Precum pe lacuri moarate
De adieri înfiorate:
Iar printre buze rumenite
Se 'nșiră albe mărgărite.

carti redacte în extrase

VIATA LUI CHATEAUBRIAND

Marcel Rouff

(continuare)

DRAMELE AMORULUI

Profitul lui Chateaubriand depăși orice așteptare. Până și Napoleon profită: se împacă cu Roma, datorită curentului format de marea operă în care geniul lui René și influența Paulinei au atins culmi strălucitoare.

Allând că la Avignon un librar îi confectionase opera, tipărită o ediție de conținut, făcu un drum până acolo dar constatând că textul era excelent, nu reclamă decât cheltuielile de drum. Prietenul lui, Fontanes, om cu multă influență, îi asigură un loc de secretar de legăție la Roma. Napoleon îl căută în mulțimea invitaților la un bal, și cu o frază curajului. Fu încântat de achiziția mare a scrierilor care-i înlesnise Concordatul.

Într-o îndrăgostindu-se nebunește de Delfina de Custine, o frumusețe celebră la 35 de ani, e gata să renunțe la tot pentru ea. După ce gustă cu nesățiu fericirea pe care o posedă, după ce-i scrie cele mai frumoase scrisori de dragoste, în timp ce Paolina de Beaumont se topea de tunculoasă, René plecă scriind și soției, Paulinei și Delfinei să-l urmeze cât mai curând la Roma. Ce s'ar fi întâmplat dacă-l ascultau câte și trele nu se poate ști. La Roma umblă amețit de mareștii unui trecut copleșitor, dar repede se și plictisește, rămânându-i doar gustul de mări diplomatică, deși poziția lui era secundară. Ca orice scriitor mare a obținut o reputație literară, René crede centrul tuturor preocupărilor. Constatând însă repede că scrierile lui sunt cunoscute de altfel bine și la Roma, nu seamănă în marele for roman decât puțin mai puțin decât ceea ce visa el, și gândi să părăsească vechea capitală a lumii. Dar Paolina îi scrie că se stingea ca o candelă fără ulei și dorind să se apropie lângă el, ia lungul drum al Romei. La Florența el îi eși înainte și drumul până la Roma îl făcură împreună la pasul domol al cailor, atât de înaintată era boala care o ucidea. După câteva triste vizite poetice printre ruinele Romei începu agonia. Ea-și aminti toate clipele fericite ce-i dăduse acel pelerin al amorului și deși-l știa acum înclinat de inima ei, murea cu recunoștință față de el pentru că-i dădea o ultimă iluzie de fericire în pragul morții.

Chateaubriand o înmormântă în biserica sfântului Ludovic al Francezilor, lângă lumina torțelor. Pe mormântul ridică un monument mareț de marmură albă, reprezentând-o în basorelieful pe patul morții. Trista întâmplare costă mult bani și pentru a-i avea, trebuia tot ce avea, obiecte, haine, cărți, etc.

Amorul a fost marea dramă a vieții lui. Avea convingerea că poartă ghinion și înțelegerii care-l iubeau. Și în adevăr, în ordine cronologică, soția lui, Charlota și Paolina de Beaumont, plătiră fiecare în felul ei, dar cu ce ardoare intensitate, prețul suprem de a fi fost și o clipă iubitele marelui romantic. Nu fost un amant teribil, nemulțumit de ea, nu se putea atașa de nimic decât

în clipele de iluzie cărora le revărsa din toată bogăția naturii și sufletului său, fără însă a le putea fixa, dar neobosit căutându-le eternitatea.

Reintors în Franța pentru numirea sa ca ministru plenipotențiar, își reapropie soția căutând tot deodată să reia scurta legătură cu Delfina de Custine. Începu prin a-i cere bani împrumut, cum se obișnuia în multe saloane și în vremea aceea, dar fu refuzat și jignit în sârăcia lui. Ceea ce nu i-a împiedicat să se împace în curând și să se iubească cu o frenezie nespusă.

Nemulțumit de ambasada fără însemnătate ce i se încredințase, își dădu demisia invocând starea sănătății soției sale. Era supărat că Napoleon care-i întuieca gloria râvnită ca un drept exclusiv al lui, nu-i dă ce credea el că i se cuvine.

Procesul inimei lui e mereu același: vrea totul, sau refuză totul și în orice caz tot ce obține e îndată mult mai puțin decât ceea ce dorește. Când vrea să cucerească o femeie care-i place se transformă într-un atacator primejdios, nici odată învins, dar totdeauna nesatisfăcut. Egoismul lui e mai presus de orice. E vecinic nesățut, vecinic obsedat de suprauman, de divin, de perfect.

Prin forța irezistibilă cu care cucerea orice femeie își asigură iubirea lor și după ce le trăda cu altele. Astfel mândra doamnă de Custine care-l iubi mult, când mai târziu primea o vizită de prieten, îl conducea într-un salon spunându-i cu un glas din lumea viselor:

— Iată unde-l primeam...

— Aici ingenunchia la picioarele dvs.!

— Poate eu am făcut acest lucru din nașterea lui, răspundea aceea care-l iubea ca multe altele și care se stinse de-așemenea pentru el.

D-nei de Custine îi urmă Natalia de Noailles pentru care scrisese *Aventurile ultimului abencerag*, în care ea se ascunde sub numele de Blanca. Frumusețea Nataliei de Noailles era celebră ca și însușirile ei de rasă.

Ea se măritase și își iubea bărbatul din toată inima. Conteles însă pentru a se desbăra de tirania unei iubiri pasionate, o aruncă în brațele unuia din prietenii săi, preferând libertatea.

Desamăgită și rănită profund, Natalia alunecă pe panta amorurilor scurte și schimbătoare. Trebuie să-i iasă în cale Chateaubriand pentru a o fixa. Legătura lor se stabilizează romantic: René plecând să viziteze locurile sfinte, Egiptul și Grecia, îi dădu o întâlnire în Spania, la Alhambra „Itinerariul Paris-Ierusalim” și „Martirii” fură rodul acelei călătorii în Orient. La întoarcere pune o grabă înfrigurată să ajungă la întâlnirea cu aceea pe care credea că o dorește și o iubește ca pe nici una din cele de până atunci.

În faimoasa curte a leilor, la Alhambra, în apropierea fântânei susținută de mici animale fantastice, într-un decor mirific, acolo se întâlniră cei doi amânți înfrigurați. Natalia era însă în doliu și în lacrimi după un frumos colonel cu

care își făcuse posibilă lunga așteptare. Consolarea ei fu mare, iar beția lui demnă de el.

PARISUL IL CHIAMA

Epuizând repede și acest nou amor de pe urma căruia Natalia își va rătăci mintea, René plecă la Paris unde-și tipări *Martirii*, faimoasa epopee creștină. Un văr al său, Armand de Chateaubriand fu condamnat la moarte pentru conspirație în favoarea Prinților și contra lui Napoleon. O intervenție a lui René într-o formă dorită de împărat i-ar fi scăpat vârul, dar orgoliul său îl împiedică să „capituleze” în fața celui care-i eclipsa gloria. Intrând în posesia „Mercurului”, Chateaubriand scrisese un articol violent contra „uzurpatorului” ceea ce îi atrase suspendarea ziarului și arestarea preschimbată imediat în ordin de părăsirea Parisului. Deși visase adeseori un colț de țară, o viață patriarhală, el nu putea trăi decât în lux. Când doctorul îi prescrie o cură de lapte, răspunse foarte serios că nu are bani să-și cumpere vaci. Cumpără însă mica proprietate Valée aux Loups unde își amenajează o locuință originală cu două fațade, una în stil grec alta în stil gotic, plantează arbori rari din toate părțile lumii prin care călătorise, dar nu mult după aceea, împovărat de datoriile „hipotechează” proprietatea, vrea s-o vândă, o pune la loterie și nu-l scoate din încurcătură decât d-na de Recamier cu al ei Mathieu de Montmorency, cumpărându-i-o cu cincizeci de mii de franci.

Rămase încă vreo câțiva ani acolo apropiindu-se iarăși de inima soției lui, compensându-i în bună parte suferințele de până atunci. Prestigiul lui crescuse enorm în urma atacurilor îndrăznețe contra împăratului. Era invitat pretutindeni. Toată lumea îi dorea societatea pentru celebritatea lui literară, pentru călătoriile lui fantastice, pentru darurile lui strălucite de om de salon, pentru reputația lui de curtezan și de amant, în fine pentru o atât de bogată natură și însușiri și merite nemai avute deodată de către un singur om, încât astfel se explică șederea lui acolo timp atât de îndelungat.

Din epoca aceasta datează începutul celor două mari legături ale lui, aceea de prietenie adâncă, în fond o dragoste nefericită, cu d-na Duras, și aceea pasională care a fost ca o a doua căsnicie paralelă, cu d-na Recamier. Între aceste două femei de elită care ocupau un loc marcant în lumea veacului, René devine un răsfățat al soțiilor. Una prin influențele ei îl introduce la Academie și în minister, cealaltă o concurează în a-i procura cele mai înalte satisfacțiuni. Dar atitudinea lui față de Napoleon îi creă încă multe neajunsuri. Doar după înfrângerea finală a împăratului a cărui refragere din Rusia o profetizase, căci avea și viziuni politice, începu rolul politic al lui Chateaubriand pentru care găsi un refugiu ambițiilor lui

vecinic nesaturate. D-na Duras fu Ege-
ria lui și cum nu voia să-l împartă cu
nimeni, se mulțumi să sufere în tăcere
văzându-i mereu al altora și dovedin-
du-i neobosită o prietenie ideală, dusa
până la ultimul sacrificiu. Ea înțelesese
mai bine ca oricine că asemenea mon-
struoasă personalitate nu putea fi absor-
bită, ci tindea să absoarbă totul.

Când în 1814 țipări celebra diatribă con-
tra lui Napoieon înfrântul și pentru
jbourboni, Ludovic XVIII i-a recunoscut
serviciul comparându-l cu o armată
de o sută de mii de oameni. Dar deși
avea toate titlurile să joace un rol ob-
ținut cu mari lupte din partea puterni-
celor și credincioaselor sale prietene
locul de ambasador în Suedia. Nu primi
decât o sumă de bani și demisionă, ple-
când la Gand de unde la 18 Iunie la
amiază esind spre Bruxelles auzi tunul
bubunind la Waterloo. După definitivă
cădere a împăratului, la alegerile noii
Restaurații, René se alege și se lansează
într-o carieră oratorică intempestivă
care avu între alte urmări și execuția
lui Ney. Se puse în conflict cu regele
și cuceri cu ușurință o popularitate de
care totuși se ținu destul de departe.

Julietta Recamier plecă în Italia să
se refugieze de infidelitățile lui care o
câșnuiau. D-na Duras avea să plătească
și ea în curând cu viața marea și
trainica ei pasiune pentru amantul fa-
tal, o pasiune mereu ascunsă sub o a-
măciție prea mult dovedită. Dar
cele două saloane ale acestor mari priete-
ne și iubite ale lui René aveau să în-
semne la Paris o dată memorabilă pen-
tru vremea aceea de frământări inten-
se și de adânci prefaceri în viața ome-
nirii. În salonul d-nei Recamier primește
el numirea ca ambasador al Franței
la Berlin, numire smulșă cu lacrimi de
pasionata femeie care se despărțea ast-
fel cu voce și fără voce de el, spre mul-
tămiră d-nei Duras, fatnică rivală.

De notat că René avea la acea epocă
de succese 50 ani trăiți cum numai el
putuse să-i trăiască.

APOGEUL UNEI VIETI

Nici n'ajunsesse la Berlin și se gândea
să demisioneze. El ar fi vrut să fie mi-
nistrul de externe, dacă nu chiar prim-
ministrul. O principesă de Prusia îi în-
dulcește viața la Berlin. Dar se inapo-
iază totuși la Paris și obține ambasada
din Londra unde e fericit să se vadă
primă cu toate onorurile și unde pe
deasupra are noutatea de simțire de a
o revedea pe iubita lui cea mai castă,
pe Charlota Ives care și ea e profund
indulgiată la vederea săracului emi-
grant care o sedusesse și o părăsise,
preschimbat în ministru plenipotențiar
al Franței.

Dar plictiseala îl recuceri repede. Ur-
mărea plecarea vaselor mari spre locuri
îndepărtate și spunea: ce fericiti sunt
cei care călătoresc. Amintirea suferin-
țelor de odinioară când cunoscuse foa-
mea și gustase iarbă în marele oraș al
Angliei, nu-l împiedica să trăiască ase-
meni unui prinț din basme. Mesele și
recepțiile sale erau strălucite. Amoru-
rile nu-i lipseau. O mare cântăreață
franceză d-na Lafond îl vizita adesea
acompaniată de soțul ei. După ce făceau
muzică, René cobora cu ea pe când so-
țul continua să cânte la pian. După o
jumătate de oră un valet îl anunța: d.
Lafond poate descinde.

Când serie celor două mari prietene
și iubite, le scrie din interes: vroia cu
orice preț să participe la congresul din
Verona la care participau cei mai de

seama diplomați și chiar capete încoro-
nate. Refuză să solicite direct regelui
favoarea, se rezerva să-i mulțumească
după numire. Și când numirea îi par-
veni se bucură așezându-se un copil,
pentru că după câteva clipe să spună
că nu se mai duce, iar ducându-se apoi,
să caute a se întoarce în grabă la Paris.

Prin precipitarea evenimentelor poli-
tice e chemat în fruntea ministerului de
externe, locul dorit de 9 ani și e promo-
torul războiului din Spania. Discursu-
rile lui înflăcărate dau o nouă strălu-
cire gloriei pe care a cucerit-o în toate
domeniile. Succesul acțiunii în Spania
il îmbată. O dragoste nouă, doamna Boni
de Castela ne îl exaltă. Scrisorile lui
sunt ca ale unui adolescent, pline de o
pasiune nestăvilită. Oferă totul pentru
un surâs, pentru o mângâiere cât de
neînsemnată a acelei femei. Dar pe cât
suferea mai ales d-na de Recamier, tot
pe atât suferi și d-na Boni de Castela
când după aceea din cauza unei
noui divinități absorbante: d-na Ha-
melin.

Dar gloria politică e mai efemeră ca
toate. Când Chateaubriand se crădea
mai sus, regele I concedie brusc, în ziua
unui mare dineu diplomatic pe care
trebuia să-l consume singur. Gestul bru-
tal al lui Ludovic al XVIII-ilea îl făcu
pe René șef al liberalilor și mare dus-
man al regelui cărui îi aduse răsturna-
rea de pe tron.

Marele om se dedică celor două sa-
loane al d-nei Duras și al d-nei de Re-
camier unde înconjurat de o admirație
excesivă se împărțea între cele două
timpuri, a poeziei și a politicii, excelând

„Memoriile de dincolo de mormânt” mai
mult ca niciodată, erau în forma lor de-
finitivă—după aproape treizeci de ani de
când le începuse și citirea lor stârnea sen-
zație, căci tipărirea era fixată după moar-
tea lui René. Trebuia să recurgă iar la
veniturile literare. Iși redă opera ceace l
scăpă de datorii. D-na de Chateaubriand
se resemnase. D-na de Custine trecu și
ea în rândul victimelor și o nouă stea
apăru la zenit: d-na de Vichet. Scrie la
Debats și când în fine Ludovic XVIII e
înlocuit de Carol X, toți îl consideră în-
comod — vorba lui Mirabeau — nimeni
nu-i putea ierta superioritatea.

O veste dureroasă îl întâmpină în
toți luptei și al desamăgiri: marea
lui prietenă, d-na Duras, care fusese o
supra femeie, se stingea departe, la Nisa
și el nici nu se gândise la ea. D-na Vi-
chet, noua lui stea, pe care nici nu o
văzuse încă — doar corespondau pe a-
tunci — îl absorbise complet în ce pri-
veste inima. Plecă la Roma ca amba-
sador. Încercă să aleagă un papă după
moartea lui Leon XII, face recepțiuni
furtunoase și neizbutind decât să chel-
tuească sume enorme, vrea să se ina-
poeze la Paris. Dar o tânără îi aduce
o scrisoare de recomandare dela scumpa
d-nă Hamelin pe care o uitase. Tânăra
e frumoasă, și marele Don-Juan, deși
are 60 de ani, o convinge să facă pe am-
fitrioara la ambasada Franței și rede-
vine și el tânăr și vesel spre umirea și
încântarea noii sale amante care i se
atașează și îl cucerește prin anonimatul
și modestia ei.

Nu mult timp după aceea o abando-
nează unui prieten englez și privindu-se
mai serios ca niciodată în oglinda pro-
priei sale conștiințe și sensibilități, își
spuse: destul. Dar nu isprăvise încă.
Spre cinstea lui, ultima idilă, căci a fost
pură idilă și trebuia s'o închee cum o
începuse, cu o idilă, s'a petrecut în Pi-
rinei când o tânără exaltată de scrierile
lui, bolnavă de romantismul lui, i se

oferi ca o floare candidă. Tân-
pe punctul de a se logodi cu un
René văzu clar și se stăpâni
prima oară în viața lui de de-
i-o asigură intactă logodnicului
mase prietenul respectat al feric-
rechi tinere.

Supărat pe noul rege pentru
fuzaze audiența în urma demis-
il atacă prin același Debats. Mo-
legitimă e în plină criză. Se de-
caute pe Ludovic-Filip. Un grup
denți îl aclamă. René e fericit,
tribuit la căderea Bourbonilor,
tribui cu succes și la aceea a C-
ilor. Ideile lui politice sunt ca-
rurile lui. În câteva zile devine a

La tribuna parlamentului roste
magistral discurs revoluționar,
sugrumat de emoție își rezumă
publică, se retrage pentru că
credință monarhiei, dar vede re-
reprezentativă în pragul Franței
socoți cel din urma dintre
dacă ar lovi în cei ce pentru a l-
ultima cară pleacă în exil și din-
lui. Renunță la demnitatea de
de ministru de stat și la veniturile
conferențiu. Fruntea lui de sem-
pera lui de supra-om, E vor con-
compensa.

Pleacă singur în Elveția, col-
vreme, apoi revine la Paris un
trăncea și suferințele îl țintuie
soția lui devotată și marea lui in-
ja 50 de ani, d-na de Recamier,
în salonul ei „Memoriile” în
lui la Rochefoucauld, de Noailles
morency, Saint-Beuve, Edgar Quin-
Golul crește în jurul lui, el
șaptezeci de ani și aproape toți
din departata tinerețe au încetat
existe. „Memoriile” îi sunt cu
cu 250.000 franci, are aproape
venituri ca pe vremea când era
tru. Suferă însă, el marele egoist,
ferințele d-nei de Recamier, ma-
decât de boala lui, guta care l-
în fotoliu.

Într-o zi o tânără actriță care
tase abia pe scena teatrului, re-
rugăciunea Estherei, el îi luă
și-i spuse:

— Ce trist e să vezi născând o
nea minune, când tu ești apro-
moarte!

Și Rachel îi răspunde cu spe-
tate:

— Dar, domnule, sunt oameni c-
mor!

El continua să scrie și sfârșit
moriilor” coincidând cu sfârșit
uimește prin inspirația înaltă
strălucit care și astăzi le păstrează
atins efectul. Geniul i-a rămas
În pragul morții el face un
Londra să felicite pe „Rege”, ca
nise major.

D-na de Recamier nu mai vede
Ambii își apropiau fotoliile în
așteptau sfârșitul înfruntând an-
și lumea cealaltă. D-na de Chateau-
muri și soțul cel mai infidel și
cer și plânse ca un copil. Dar
gândi să se căsătorească cu l-
camier. Toți îl opriră.

El se împacă cu Dumnezeu,
du-și opera și faptele greșite și
ani se stinse calm, plâns cu
de d-na de Recamier.

— SFARSIT —

